

SZÁLE JÁNOS ÉS SZÁLE ISTVÁN ÉLETE ÉS MŰVEI.

II. rész

Szále István és János festőművészek névazonosságának – mely hosszú évtizedekre megtévesztette a reformkori magyar festészet kutatóit – nem egyszerű véletlen az oka. A művészek családjának eredete azonos gyökérre megy vissza, mely az idők folyamán több ágra szakadt. Nagy Iván szerint¹ Nyitra megyéből, Verbó mezővárosból erednek. A családi hagyomány azt tartja, hogy már a török elleni harcokban is részt vettek, nemességet I. Lipóttól nyertek. Címerükben kétfarkú leopárd látható, mely mancsában három szál rózsát tart. Szále István arcképfestő leveleit ezzel a címerrel zárta le, Szále János kései rokonai ugyanezt őrzik mind a mai napig sajátjukként.²

A Nyitra megyei család leszármazottai szétszóródtak Nógrádba, Mosonba, de Győr megyei Szálékról is van tudomásunk. A mosoni katolikus és a nógrádi lutheránus famíliák a 19. században már nem voltak kapcsolatban, és semmi nyomára nem akadunk, hogy az ezekből származó két festő, aki pedig azonos időben tanult a bécsi akadémián, ismerte volna egymást. Szále János után most szeretnénk ismertetni István életútját és munkásságát is. Tőle kevesebb mű, de sokkal több iratanyag maradt fenn, ami igen ritka a kor művészeinél, eddigi tudásunk szerint. Az ő alakja teljes homályban volt, éppen a sorozatos névkeveredés következtében.

Szále István Losoncon született, 1818. dec. 29-én.³ Apja lutheránus nemesember, aki jogászi képzettséggel bírt, és négy fiának iskoláztatása anyagilag teljesen tönkretette. A festő anyja Novotny Zsuzsanna; testvérei: Lajos ügyvéd, Antal jogász, politikus, Péter mezőgazdász, valamint Sophie és Otília. István iskoláit Losoncon, valamint Pozsonyban végezte, majd 1841-ben beiratkozott a bécsi Akadémia antik rajz és történelmi fakultására.⁴ Tanára C. Gselhoffer volt, tanuló társai között volt Wéber Henrik, Sterio Károly. Festészeti tanulmányokat már az akadémiára kerülése előtt is végezhetett, talán Pozsonyban. Ezt bizonyítja az az 1840-ből származó „Királyok imádása” c. kompozíció (kat. 1.) mely bár másolat, jó képességű, már valamennyire iskolázott festőnek mutatja. Az akadémiát családjá segítségével és egyetértésével, de igen szűkös anyagi körülmények között végezte. Tanulmányainak befejeztével menekülésszerűen távozott Bécsből, egy sereg kifizetetlen számlát hagyva maga után. Akadémiai bizonyítványát is később küldte utána bécsi menyasszonya, 1844 októberében. Szále Bécsből először Pestre utazott, ahol a fiatal mestert „... a legszebb körökbe különös figyelemmel ...” hívták meg, de arról nincs adat, hogy megrendeléseket kapott volna, és kikhez volt bejáratos.⁵

Miután hivatalos ügyeit elintézte, hazautazott Eperjesre, ahol nővére élt családjával. Itt egy nagyobb megbízás lehetőségével kecsegtették: az eperjesi orosz templom díszítési munkálatainak elvégzése várt rá. Sajnos a megbízás nem realizálódott, mivel a templom kifestését összekötötték a püspöki rezidencia építésével. Erre még egy évet várni kellett volna, és Eperjesen letelepedni.⁶ De Szále nem akart Eperjesen létbizonytalanságban maradni. Még akadémiai éve alatt beleszeretett egy szegény bécsi hivatalnok leányába, Gálóczy Leopoldinébe, akit eljegyzett, és mielőbb feleségül akart venni. Mikor a festő rokonai tudomást szereztek házassági szándékáról, arra bíztatták, menjen inkább Itáliába, tanulmányait folytatni. „Mint könnyen elérhető Paradicsomot tárták elem...” – írja Leopoldinének. Mire a leány válasza: „mondhattad volna, hogy a leány vagyonos, akkor nem küldtek volna Itáliába”.⁷ Így Szále Istvánnál az obligát olaszországi tanulmányút elmaradt, és ennek hiánya nyomot hagyott munkásságán, és egész életében nyomasztotta.

Szále 1844. nov. 1-től 1845. június 5-ig Eperjesen tartózkodott, ahol klasszikus szerzők – Dante,

Shakespeare – olvasásával, valamint szerelmeslevelek írásával foglalatalkodott. Ekkoriban keletkezett annak a 48 db levélnek nagy része, amely a ma a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában található.⁸ Munkája nem igen akkadhatott, leveleiben csak Eördögh István eperjesi ügyvédbarátjáról festett portréről tesz említést.⁹ Hogy házasságának anyagi alapjait megteremtse, 1845 nyarán Pestre utazott, ahol több lehetőséget remélt. A házasság elé akadályok gördültek, mivel Leopoldine katolikus, István pedig lutheránus volt. Ez a probléma sok bonyodalommal, de megoldódott, annál nehezebb volt kiküszöbölni a másik, a legfőbb és valódi akadályt: a fiatal festő elképesztő pénztelenségét. Mivel az ismert körülmények következtében egy művésznek, különösen egy ismeretlen, összeköttetésekkel nem rendelkező pályakezdőnek megélni Pesten sem volt könnyű, Szále István kénytelen volt a már említett eperjesi barátjától, Eördögh Istvántól 300 forintot kölcsön kérni. Az 1845-ös év nyaráról keletkezett leveleiben barátjától egyre a pénzt sürgeti, a leányt és szüleit nyugtatja az egyre húzódo esküvő miatt.

A levelek elárulják, hogy a több nyelven beszélő, művelt festő filozófálgatásra, teoretizálásra hajlamos alkat, nagy hévvel rajong Goetheért, Schillerért, de a „geniusok legnagyobbikának” Jean Pault tartja, e költők szövegeit gyakorta idézi leveleiben. Mivel barátja a kért összeget késlekedett elküldeni, a sűrűn egymást követő levelek hangja egyre kétségbeesettebb, gyilkosságot emleget, megemmisülni kíván. A vásznon ekkoriban csöndes akadémizmust művelő festő írásaiban, érzelmeiben, a sorssal való szembe fordulásában a romantika gyermekének mutatja magát. A reformkori magyar festészet jellegzetes attitűdje: érzelmeiben, gondolatokban előbb megjelenik a romantika, mint a vásznon.

Kilenc nappal az esküvő előtt – még mindig egy fillér nélkül – így ír: „Álmomban ő állott előttem (Leopoldine), és soha nem úgy mint most, kedves volt ő, mint rég nem látám, s mert egész lénye oly tündéri hangon szólt hozzám, mert szívem majd meghasadott, e' hangok felett, a gyűlölet lángja fakadt meg keblemben, és hídd el, ha a valóság meg nem tagadja e' pillanatban személyét előlem, ha előttem állt volna e' percben, úgy mint lángképzetemben élt, nem tartott volna semmi vissza egy tetőtől, mely tán más embernek írtóztató, de *neki!* ah! *neki* s nékem békét hozó, 's mi a nyugalom?!?!... Igen, kik fölött az örökkévalóság csuká össze szárnyait, azok Pistám legszebben élnek.” Levele végén ez áll: „Már sokat beszéltem veled, de tán keveset, Barát! búcsúznunk kell hát, fogadd baráti csókomat, a könny pereg le búval tel arcomon...”¹⁰

Minden Eördögh-höz írt levél azonos szerkezetű: az elején elmélkedés az emberi társadalomról, gyönyörű vadromantikus ömlengések a szerelemről, a baráti érzés természetéről, mélységéről, a levél második részében pedig a legföldhözragadtabb napi gondok, és a mély baráti érzéseket szinte zsaroló pénzkérés. Számunkra legérdekesebbek a művészekről, művészettörténeti kérdésekről írt gyakran előforduló megjegyzései, melyek e téren is az átlagosnál tájékozottabbnak mutatják.¹¹

Lehet akár megmosolyogni vagy elítélni a kétségbeesett művész pénzszerezési akcióit, de érzéseinek őszintesége kétségtelen. A kor jellegzetes felfogása, hogy a „Barát” egész életével felel a másikért. Ez a magatartás a bontakozó személyiségkultusz egy mozzanata: a két összetartozó individuum egymást támogatva harcol a barbár tömeg ellen, egymás által megvalósítva önmagát. E gondolat állandóan vissza-visszatér Szále leveleiben, és a mai olvasónak furcsa, ahogy érzelmi alapon pénzkérdésekről tárgyal. A leveleket egymás után olvasva elképesztőnek tűnik a nyomorúság, amely körülveszi, tulajdonképpen megmagyarázza, miért is riadtak vissza mások az itthoni művészpályától, miért is hagyták el oly sokan – a későbbiekben ő maga is – Magyarországot.

Végül is Eördögh megszerezte számára a szükséges összeget, így elhárultak az akadályok a házasság útjából, és 1845 novemberében Bécsben, sor került rá.¹² Megértjük a fiatal művész elszántságát a leány arcképe láttán, mely megőrizte a finom, sötét hajú teremtés különös szépségét. (kat. 2.) A portrét Szále 1844-ben, még bécsi tartózkodása alatt festette. A biedermeier ízlésű arckép aprólékos esetkezeléssel készült, kissé száraz előadású, de a már ekkor tüdőbeteg leány mosolyában egy csöpp mélabút érezni, mely egyszerűen, minden felesleges negédeséget mellőzve tükröződik a vásznon.

Szále az esküvőjét megelőző hónapokban nagy lendülettel próbált helyet találni a pesti művészeti életben. Mint akadémiát végzett historiai festőnek nem sok társa volt még ekkor idehaza. Mindjárt nagyszabású történeti művel igyekezett magára vonni a figyelmet: „Zrínyi a költőt phantasiájában componálva”¹³ tervezte megalkotni. Ötlete eredeti, és egyedülálló, a költő Zrínyi Miklós nem tartozik a történelmi festészet megszokott témái közé, példa sem igen akad rá. Szále témaválasztását motiválhatta rebbilis gondolkodása és irodalmi műveltsége, a költészet iránti rajongása. A képet a maga

kedvére, megrendelés nélkül készítette, tulajdonképpen szabad piacra. Erre biztatást adott a Pesti Műegylet évenkénti tavaszi tárlata, ahol a mű kiállítható és eladható lehetett volna, valamint a történelmi kompozíciókat sürgető sajtóközlemények sora is. Nem tudni mi okból, a Zrínyit a szabadságharc előtt sohasem mutatta be, pedig 1847 előtt biztosan befejezte. E mű mellett, melytől valójában csak erkölcsi sikert remélhetett, az 1845-ös év nyarán Pesten több arcképet is festett. Egyetlen ekkor keletkezett műve, amelyről biztos adat van, Fűredy Mihály operaénekes portréja. (Az énekes más műveket is rendelt nála, de azok nem készültek el.) Szále leveleiben panaszkodik rá, hogy késedelmesen fizet, akárcsak többi megrendelői.¹⁴ Rövidesen hírt ad barátjának Eördöghnek arról, hogy egy különös üzleti vállalkozásba kezd: „Nemsokára bátyám (Szále Lajos jogász) és én egy litographiai művet fogunk kiadni, mely jövedelmezhet, ő viszi az egészséget, én csak a képeket rajzolom köré.”¹⁵ E vállalathoz az ötletet József nádor közelgő uralkodói jubileuma adta, minek külsőségei nagyon megrmóztatták a festő fantáziáját: „A Palatinus, mint tán tudni fogod már – Maria Theresia briliantokba foglalt nagykeresztjét kapta meg, mint 50 éve palatinus, ezen keresztetcske 100000 forintot jövedelmez neki évenként.”¹⁶ A tervezett műlapon a Magyarországon igen népszerű József nádort akarták ünnepelni és remélték, hogy ezzel jó keresetre tehetnek szert, amint ezt számos esetben hangoztatták is.

Szále István kiindulásul egy hatalmas olajképet készített, melynél segéderőket is alkalmazott. A művet Vácon kezdte el festeni, ahová 1845 decemberében, a bécsi esküvő után költözött feleségével és sógornőjével. Ekkoriban itt jogászkodott Lajos bátyja, a sokszorosító vállalkozás kezdeményezője és lebonyolítója. Festőnk az ő közelében, Pesttől másfél óra vasúti távolságra olcsóbb megélhetést remélt, valamint egy eddig kiderítetlen munkája is akadt itt, melyet folyamatosan végzett. A „József nádor allegóriája” és e munka idejének java részét lekötötte, így csak kevés jól fizető arcképrendelést tudott vállalni. Ezért kénytelen volt eperjesi barátjához újabb kölcsönökért folyamodni. Anyagi gondjai ellenére igen boldog volt, házassága jól sikerült: „Leopoldin, ő a kedves jó angyal, Édes Pistukám! minő egyetlen, megmérhetetlen értékű kincsre tevék én szert őbenne, még csak most látom ezen seraphi lelket mennyei tisztaság méltóságában, s kimondhatatlan azon gyönyör élvezet, mit általa érzek.”¹⁷

Az együttélés első idejében megfestette Őnarcképét, (kat. 4.), valamint felesége portréját is. (kat. 3.) Az asszony arcán nagy a változás az egy évvel korábbi műhöz képest. A finom szépségű ifjú nő mintha éveket öregedett volna. Hegyes orra, keskeny szája keserű karaktert mutat. Szále ecsetkezelése engedett valamit merevségéből, de talán csak befejezetlen a kép. Az anyagfestésre nem fordít nagy gondot, amiért kárpótol a mű egységes meleg-okkersárga tónusa, a sárga ruhán villogó izgatott vörös reflex.

A két portré zaklatottságról árulkodik, mintha a váci környezetben elbizonytalanodott volna a mester. Barátját, és talán önmagát is, igyekszik megnyugtatni afelől, hogy házassága nem hátráltatja munkájában: „...mert soha életemben oly szorgalmatos nem valék, mint most, s a' házasság előli a poétai Gefühlt? hát Fürich, hát Overbeck? hát mások? Az ilyenekről való ítélet úgy illik Lajos szájába, mint tehénnek a gatyá”. Sógorát, Tomka Lajost idézi: „ő nem akarja bírálni lépteimet, de csak azt mondhatja, hogy művészetem gyilkosa vagyok”.¹⁸ Nem érthető világosan Tomka megjegyzése, hiszen Szále Vácon igen sokat dolgozott, itt született első alkotói korszakának két főműve, a Zrínyi-kép és a József nádor allegóriája is.

1846 júliusában nem bírta tovább a váci eltemetkezést, visszatért Pestre. „Ott legalább a nemzeti múzeum már rendeztetik némiképpen, a képtár is bír egy kis érdekekkel.”¹⁹ Feleségét is féltette, mivel közeledett első gyermekük születése. Lajos bátyja már előbb Pestre költözött, és ideje volt elindítani a sokszorosító vállalatot is. Úgy tűnik valamiféle kiadói vállalkozást is terveztek, erre utal „A' mi Atyánk” című díszmű megjelenítése.²⁰ A hazai viszonylatban szokatlan, kilenc darab nagyméretű metszettel (Füger után) díszített kiadvány nem sok sikert aratott, talán túlságosan is germán szelleme miatt. Ebben a vállalkozásban István csak mint ügyintéző, megrendelés-szervező, pénzbeszedő vett részt. A metszetkészítésre nem vállalkozott, feltehetőleg technikai problémái voltak e téren, csakúgy, mint a József nádor allegóriája esetében is. „A' mi Atyánk” sikertelensége elvette kedvüket a további könyvkiadói próbálkozástól, így felhagytak vele.

Maradt tehát a nádort ünneplő műlap elkészítése. Az 1846 novemberében esedékes jubileumra országsszerte készülődtek, Bécsben is jelent meg hasonló litográfia, jótékony célra, arisztokraták megrendelőitől.²¹ Szále Lajos mint kiadó, igyekezett felvenni a versenyt a bécsi konkurenciával, minde-

nekelőtt az olajképet akarta ismertté, sőt, elismertté tenni. Ennek érdekében egy reprezentatív „Nádori Emlék” felállítását vette tervbe, ahol a festményt és a nyomtatásra szolgáló rézlapot egy gondosan összeállított nagyszabású installációban, jelképes tárgyakból összeállított allegória-építményben szándékozott bemutatni a közönségnek. A bemutatót jó előre többször is beharangozta a sajtóban, és közzétett egy nyomtatott programot is.²² Sajátos, hogy a vagyontalan Szále Lajos minden hiteltél egy ilyen különös vállalkozásba fektette, és szinte egész életére szóló eladósodást vállalt ezért.²³ Hogy sem őt, sem Istvánt nem a Habsburg-ház iránti rajongás készítette erre, abban biztosak lehetünk, hanem inkább valami újfajta kapitalisztikus észjárás. Mint már utaltunk rá, jó üzletnek ítélték ugyanis azt a műalkotást, mely a hazafias érzéseket az uralkodóház iránti tisztelettel kapcsolja össze.

Szále István Pestre költözése után részt vállalt az előkészületekből, a műlapra való előfizetések szervezésében is. Újfontan eperjesi barátjához fordult segítségért: „Lajos bátyámmal tervünk kivitelének életbe léptét íme e nyomtatott programban látod. A minta kép – melyet magam komponáltam, s kidolgozva benyújtattva lón, Lajos által – a nádor legnagyobb tetszését aratá, azon nyilatkozattal kísérve, hogy különös és kitűnő pártfogására számolhatunk, ha kiviendjük. Már az ebből is háramló anyagi hasznot is tekintve íme látod, hogy a terv életbe lép, s midőn a program szavaiból kivett azon értelemnél fogva, hogy ezen mű az egész ország tetteles részvétét igényli, kérlek édes Pistám, egy kis fáradsággal részéről is e dologban némiképpen hatni: az ívek szétküldése nekünk nagyon nehezen esvén, midőn az ország felső megyéibe Pestről úgyszólván semmi közlekedés nincsen. Arra kérlek édes barátom, hogy az íveket az illető megyék notáriusainak küldd el, minden esetre biztos alkalommal s szorgalmazd általában az egészet oda, hogy ezen lapok megteljenek s első októberig legfőbb beküldessenek. A közelebbi információt akkor megkapod Lajostól vagy pedig tőlem, hogyha édes Pistám megírod nékem, lendzs-e szíves ebben a dologban eljárni. Árva, Turóc, Liptó, Szepes, és Sáros lenne read bizva.”²⁴

Az elképzelt „Nádori Emlék” legfontosabb része természetesen a Szále István által festett kompozíció volt, mely minden esetlenségével együtt is figyelemreméltó alkotás, lévén az első ismert magyar politikai allegória.²⁵ Nem tudni Szále ismerte-e a Geiger–Pettenkofen–Eybl-féle már említett hasonló tárgyú művet, mivel annak datálása bizonytalan. Mindenesetre van köztük hasonlóság, de ezek inkább bizonyos alapsémák által szokásossá tett általános vonások. Ilyen a centrális kompozíció, és a „kép a képben” megoldás. A pesti festmény a bécsinél nagyobb szabású, ami a részletgazdagságot, a gondolati tartalmat illeti. Szinte a század második felének emléklapjait előlegezi a sokféle motívum összezsúfolása a felületen. A jelképek segítségével érzékeltetni kívánt alapeszme nem a nádor személyének kizárólagos magasztalása, inkább az ország kulturális és gazdasági haladásának dicsőítése, melyet a nádor áldásos tevékenysége mozdított elő.

A kompozíció felépítése nem szerencsés, meglátszik rajta a nagyobb dimenziókban való járatlanság, az arányok helytelen mérlegelése. A nádor mellképe körül rekedő túlméretezett, sematikus angyalok szinte agyonnyomják a főalakot, és egészen jelentéktelenné teszik a nemzet képviselőinek és az egyéb jelképeknek a csoportját. Különösen zavaró az allegorikus figurák – Hungária és a két angyal – üres, akadémiai klisék szerint megoldott arca. Szép viszont a kultúra nagyjainak – Liszt, Marató, Vörösmarty – márványszobor-együttese, valamint a csendéleti részletek. A kép színezése konvencionális, ecsetkezelése merev, az egész kép szinte csak egy óriási kiszínezett metszet. Mégis minden fogyatékosága ellenére lefegyverező a vállalkozás nagyszerűsége, az elődöket nélkülöző merész kezdeményezés.

A jubileumi ünnepen „... ezen emléklap (volt) az egyetlen egy, mellyel (1846) nov. 18-án a jubileum napjának emléke symbolice megtörtént, és a kész festmények a jurisdictioi ívei által a múzeum csarnokaiban századokra hatólag életbe lépett. A közkiállítás, a budapesti közönségneli bemutatás is ünnepélyesen fogván szinte megtartani, március hó 15–20-ig...”.²⁶ Az emlék felállítása igen nehezen ment. A legtöbb probléma a sokszorosításra szolgáló nyomóforma elkészítésével volt. Bár először az olcsóbb könyomat készítésére gondoltak, végül mégis a sokkal drágább rézmetszet került kivitelre, amivel Tyrolert bízták meg, de ő nem vállalván egy „Pétrák nevű hírneves metsző” készítette el.²⁷ Az előkészületek közepette 1847. jan. 13-án a nádor meghalt. Ennek következtében a tervezett emléket gyászalkotmánnyá alakították, mely így „kettős érdekességet” nyert.

A Pesti Hírlap márciusban ismertette a tervezett programot: „Az emlék részeit képezik: 1. az olajfestvények két darabban, a dicsőült mellképe, mellékfestvényekkel, Szále István académiái festéstől. 2. A megyei-városi hatóságok, birodalmi fővárosok címeres pergamenjei, egy 20' magasságú, 27 láb,

14” szélességű gazdag aranyzatú rámba foglalva, Engelbrecht Alajos pesti aranyozótól, 3. a frigy szekrénye, melyben a haza összes törvényhatóságában gyűjtött eredeti aláírási pergamenívek, az illető jelen statistikai adatokkal ékesítve, foglaltatnak, (fedelén) nagyszerű (József nádort ábrázoló) arc képpel ezüstből. Szentpétery József ezüstműves hazánkfíától, 4. a főolajfestvényt tartalmazó eredeti réztábla, melyről a t. cz. résztvevők számára fognak a jeles nyomatok lehuzatni és f. év június hó végével hivatalos úton és biztosan kiosztogattni, midőn egyúttal az emléklap közszemléletül Pesten a t. cz. közönségnek bemutatván rendeltetése helyére, a Nemzeti Múzeum részére fog felajánlatni. A hátralevő pergamenívek beírásai június hó 1-ig folytattni fognak, a megyei, városi t. cz. főjegyző urak ezentúl is teljes tisztelettel megkértevény miszerint az óhajtott statistikai adatokat is Szále Lajoshoz amint József Nádori emléklap rendezőjéhez s a » magyar statistikai kézikönyv« című munka kiadóhoz, Pestre hatvani utca 581 sz. május hó 1-ig beküldeni kegyeskedjenek.”²⁸

A márciusi – József napra tervezett – felállítás nem sikerült, csak májusra fejeződtek be az előkészületek. A nagy eseményről a sajtó részletesen beszámolt, így többek között a Honderű, a Pesti Divatlap. Ezekből megtudjuk, hogy az emléket a városi Redout nagytermében állították fel (a címerket ábrázoló festvényt Stein készítette) –, ahol a zenét Morelly zenekara szolgáltatta, és a belépődíj 10 kr volt. A kiállításon még folyóvást elfogadtak előfizetéseket a műlapra, melynek ára 5 forint.²⁹

Meg kell adni, az emlék felállítása, mely kizárólag a műlap reklámozására történt, jó ötlet volt, a pesti közönség szívesen fizette ki a beléptidíjat, ami a nyomatok ára mellett a jövedelmet adta. Mivel a nádor halála következtében udvari támogatásra, a kép megvásárlására többem nem számíthattak, így Szále Lajos az egyébként eladhatatlan művet a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozta.

Az installáció összeállításának vezérelve inkább politikai volt, mint esztétikai. Az eszmék egysíkú, azonnal érthető allegóriákon keresztül nyilvánultak meg, és a lélekemelő, világos jelképeket a pesti közönség minden bizonnyal nagy tetszéssel és meglepéssel ismerte fel a festményen. A festő Szále a jogász Szále mellett háttérbe szorult. A rendező – Szále Lajos – nem a művészi kvalitásra, hanem a drága kivitelre, a szemképrázató gazdagságra helyezte a fő hangsúlyt.³⁰

A nagy kép elkészítése és bemutatása Szále Istvánnak nem hozta meg a várt anyagi biztonságot. Bár szerződést kötött bátyjával arra, hogy az havonta bizonyos összeggel látja el, de Lajos rendszeretelenül és keveset fizetett, amit a festő megszaporozott családjá azonnal fel is élt. „Jeleztem Néked (Eördöghnek), hogy vállalatom s fáradságomból csak annyi s nem több haszon jövedelem volt, hogy volt mit ennem, s hajlékom egy fertály évre, ...”³¹

Emellett Leopoldine szülei révén Bécsből kapott portrémegrendeléseket (melyekről semmi adat sem maradt fenn). Eperjesre is dolgozott, Eördöghnek egy zsánerképet küldött „Korhelytanya” (kat. 10.) címmel, de vallásos kompozíciókat, szentképeket is vállalt. Eördögh is segített néha rajta a még sokáig befolyó előfizetési díjakkal. Mindez édeskeves volt arra, hogy minden antagonisticus ferde ideák mellett, melyek itten honosok, fájó szívvel válnék el hazánktól, nem egyedül azért, mert művészi életem anyagian szerfelett keveset hoz, (mert hiszen a Béccsel való communicatio nagyon gyors s jó,) de... a képzelhetetlen szörnyű helyzet miatt, hogy itt művészi világ nincsen, s én azon borzasztó magányban sanyalódóm, mely élet, s lélekölő egyaránt.”³² Szále sokat gyötrődött, nehezen szánta el magát, így Leopoldine szülei láttak hozzá a család áttelepítéséhez, mivel leányuk egyre betegebb lett, egyre erősebben kifejlődő melabú kerítette hatalmába.³³ Szále így ír Eördöghnek: „Bécsbe mentem nagyon hívnak, még pedig ipam és anyósom, minekutána t. i. helyzetünkről tudomást kaptak, oda nyilatkoztak, hogy Bécsben könnyebben el lehetnék foglalva mint itt, ebben a faragatlan, művésztelen hazában. Adj tanácsot mit tegyek, istenemre mondva én már a nyomorúságot megúntam, s végre és valahára sorsomtól azt kívánom, forduljon jobbra vagy balra ebben a hitvány városban az embernek se hivatási köre, sem pedig kenyerre, miért nyomorgok tehát én itten?”³⁴ 1848 áprilisában költöztek el végül is Pestről, és Szále István soha többem nem jött vissza.

A dolgozatunk alapját képező levelezés itt megszakad. Feltehetően a nagy korszakos események közepette a festő Bécsben egy kis nyugalomra lelt. De itt sem ment a sora fényesen, mint Eördöghhöz

írt utolsó leveléből kitűnik: „Adta volna Isten, hogy ezen összeg (a műlapok díja) Budán létemkor legnagyobb szenvedéseimben érkezik meg, akkor bizony minden másképp történik, s én nem lettem volna kénytelen kivándorolni hazámból, onnan ide karjaiba esve egy szomorú sorsnak, de egyébiránt most is jó jövedel, legalább olyan jó, mind akkor jövedel volna, most családós ember vagyok, s a szükség nagy, Rudolf és Gyula, két kis fiam, édes Pistám, ezek sok cipőt tépnek el, s itt barátom az élet nehéz, nagyon nehéz. Rudolf az öregebbik, már magyarul beszél, (s most merjen valaki hazafiságomban kételkedni, midőn Bécsben magyar embereket nevélek)...”³⁵

Mégis úgy tűnik, bécsi szűkölködése csak viszonylagos, hiszen nagy műtermet tartott, tanítványai voltak,³⁶ másolási, restaurálási munkákat vállalt. Rendeződött körülményeire utal az a tény is, hogy egy évtized elteltével újra kezdett tanulni, egy sor más magyarral együtt, Karl Rahl magánakadémiáján.³⁷ Magyar kollégái – Than Mór, Lotz Károly, Latkóczy Lajos – javarészt a szabadságharc után kerültek Bécsbe, és ott megmámorosodtak a „brutális manier”-t alkalmazó mestertől. Stílusuk azonos elvek szerint alakult, az ekkor Bécsben elképesztően modernnek számító, kisebb művészi forradalmat kavaráó rahli romantikus akadémizmus szerint. Szále a kezdetektől Rahl mellett dolgozott, hatására az ő stílusa is átformalódott. A kicsinyes formaképzést levette, összefogottabbá, erőteljesebbé vált. Rahl többi tanítványához hasonlóan nagy, plasztikus felületeket képez, jellemzi a mély hangoltságú kolorit. Egy ebből az időből származó női portréja (kat. 21.) jól mutatja ezeket a jegyeket, különösen érdekes alkalmat ad azt megfigyelni, hogyan töltődik fel a hagyományos biedermeier portré a rahli iskola jellegzetességeivel. Ekkoriban keletkezett az „*Érdekes Olvasmány*” (kat. 15.) című műve is, amit szintén a Rahl-ateliében készített. Tipikus eladásra szánt mű, romantikus jelmezt viselő figurái a már jelentkező ekletikát mutatják. 1853-ból fennmaradt egy Szalénak címzett levél, a család ismerősétől, Max Sremionowski löcsei megyei előjárótól, aki pártfogolta a festőt. Sokat elárul ez az írás ekkoriban végzett megbízásai természetéről, magas rangú megbízóiról, akiknél többnyire restaurálásokat vagy családi portrékat készített, valamint Szále stílusáról, melyet a már említett női portré is igazol.³⁸

Szále hosszú évek után, Rahl inspiráló környezetében 1853 körül újra történelmi művet kezdett festeni, a Rákóczi-kompozíciót.³⁹ Sajnos a műről sem vázlat, sem leírás nem maradt fenn, pedig halatlannal érdekes volna összevetni Than Mór ilyen tárgyú korai (1846) vázlatával, vagy az ugyancsak Than által 1864-ben festett *Ónodi országgyűléssel*. Szále – feltehetőleg Rahl biztatására – még ugyanez év őszén jelentkezett először a pesti Műegylet kiállításán is, a hét évvel korábban, hazafias felbuzdulásában, a pesti közönség által táplált illúzióktól telve megfestett „Zrínyi a költő”-vel. Bár felfigyeltek a műre, vásárlója nem akadt. Még javában dolgozott Rákócziján, mikor váratlanul 1853 októberében Rahl műtermében letartóztatták, és a pesti K. und K. haditörvényszéknél vizsgálati fogságba került. A hírhedt Újépület 5. pavilonjában volt fogva hét hónapig. Hogy mi volt a letartóztatás oka, az sohasem derült ki, de nem ő az egyetlen, akit Rahl gyanús környezetéből vittek el. (Mint ismeretes, Than Mórt is letartóztatták.)

A festő családja kétségbeesve érdeklődött. Ekkortól maradt fenn a Szále-levelezés második csoportja, melynek java része a börtönből íródott.⁴⁰ Bátyjai – Antal és Péter – igyekeztek segíteni rajta és családján. Támasz nélkül a súlyosan tüdőbeteg asszony hamarosan anyagi gondokkal küzdött. Kevés ezüstjüket zálogba adta, és a festő eladatta vele szinte egész képállományát is, a szorongató körülmények következtében áron alul. Egy aradi megrendelője, Dezső Ádám (Adam Deseő von Szentviszlő), akinek nagyméretű oltárképet (vagy oltárképeket) festett, fizetett valami előleget a családnak, de a nagy műteremlakás és a személyzet fenntartására ez kevésnek bizonyult.⁴¹

Végül is 1854. jún. 16-án éppen olyan váratlanul, mint ahogy elfogták, el is engedték minden magyarázat nélkül. Pesten Medve Imre festőművész segítette, akiről nagy szeretettel írt Leopoldinének. Egy hónap múlva került haza családjához, Bécsbe, ahol már Rahl professzor is várta, érdeklődéssel kísérve sorsát.⁴² A festő igyekezett minél előbb egyenesbe jönni, de nehezen boldogult, mivel tanítványait elvesztette, a festői gyakorlat nehezére esett, a börtönben szerzett zsembántalmi miatt. Először jele a dolgok rendeződésének, hogy 1854 augusztusában Pesten a Műegylet látlatán kiállította a már említett „*Érdekes olvasmány*” c. művét (vagy annak másodpéldányát), mely ott valószínű 100 forintért el is kelt.⁴³ Ekkoriban kapott először komolyabb megrendelést Magyarországról. Egy levélben utalást találni arra, hogy Udvariban huzamos ideig nagyobb munkát végzett, de hogy ez mi volt, arra nincs célzás.⁴⁴ Felvetődött az a gondolat is, hogy elhagyja Bécset. Először Aradra szándékozott menni, ahová nagyon hívták, Antal bátyja közvetítésével a br. Marczibányi család „roppant jószágá-

ra”, majd később Bukarestben akart letelepedni.⁴⁵ Leveleiből úgy tűnik, hogy Bukarestbe rendezett körülmények közé, konkrét megrendelésekkel várták. De ez a terve, mint már annyi más is életében – meghiúsult, mivel fiatal feleségének tüdőbaja válságosra fordult és az asszony elhunyt. Ő ottmaradt három árvaival, utazni nem lehetett. Rövidesen újra megnősült, Hohenauer Franciskát, a család régi ismerősét vette el.⁴⁶ Ez asszony mellett egy időre rendbejött az élete, ennek bizonyítéka, hogy újra történeti művel próbálkozik: „Dugonics Titusz Nándorfehérvár ostrománál” c. művel, melyet a Pesti Műegylet 1857-es műlapjára kiírt pályázatára küldött el Pestre.⁴⁷ Az 1000 forintos pályadíjat tanulótársa, Than Mór nyerte, „Imre király elfogja lázadó öccsét, Endrét” c. művével. A mellőzés érzékenyen érintette a festőt, Antal bátyja így vigasztalta: „A nem jutalmazás a jobb sorsa”, majd később: „Streibitz Kunsthandler ... azt gondolja, hogy Than, akinek 1000 Ft jutalom adatott protectio által tehetett elődbe! Jövő évre valamely genre- és egy tájkép van kitűzve. Ez utóbbiakkal tán kár nem annyira fárasztani a művészeket, mint a historiai művészetet hátráltatni amennyiben nekik kenyérekosara fennebb függesztetik, mert tájképfestés bár mi művészi is soha sem állhat egy lineán a historiai művészettel, mintahogy az ember a teremtés legfőbbbika. A genreképek ismét csak apró mindennaposságokat ábrázolnak. Ítéletem szerint tehát a honi művészek serkentésére évenként meg kellene maradni a historiai feladatoknak, ahol erény, erély és szenvedelmek fejtenek ki egyszersmind nagy és kedves emlékül az utókornak.”⁴⁸

Szále Bécsben az ötvenes évek második felében eleven kapcsolatot tartott testvéreivel. Fogsága óta meg-meglátogatták, levelezésük is megszorodott. Néhány levélben utalást találni a bécsi hét-köznapokra, Szále szívesen ír a színházi életéről, kiállításokról egyaránt.⁴⁹ Több portrét is festett ekkoriban bátyjairól, valamint önarcképet is több példányban. Feleségének arcképe szerencsésen fennmaradt ebből a sorozatból, szép bizonyítékeként érett stílusának. (kat. 28.) A természetes megjelenésű asszony karaktere meleg, tonális felfogású képből bontakozik ki. Plasztikusan megformált arca, kissé korpulens megjelenése igen emlékeztet Rahl arcképstílusára, és jól illeszkedik Than Mór és Lotz Károly fiatalkori műveire is.

Mikor Lajos és Péter bátyjainak elkészült portréit a festő elküldi, ezt írja a kísérőlevélben: „A képek minősége itt sokaknak nagyon tetszett, a tiédet pa. Veronese-osnak, az enyémben valamit találtak Rembrandtból.”⁵⁰ (kat. 27.) E megjegyzések is azt mutatják, hogy Szále stílusát már bátran sorolhatjuk a korai eklektika körébe. Különösen szép lehetett Péter bátyjának fiatal feleségéről, Kovács Júlia költőnőről készített arcképe, mely a 24 évesen öngyilkossá lett fiatal művésznőt örökítette meg, közvetlenül végzetes tette előtt.

Ekkoriban már Pesten is voltak vevői. Dr. Markusovszky ügyvéd (a „doktor bátyja”) volt megbízva képeinek eladásával, de Szále Antal is szerzett számára megrendeléseket.⁵¹

Antal meghívására 1860-ban elköltözött Bécsből Pozsonyba.⁵² Itt készült műveiről nincsenek adataink, de nemigen kezdett újabb, nagyobb lélegzetű kompozícióba. Innen hívták meg Pápára, ahol az Eszterházy-ösök galériáját restaurálta.⁵³ Utoljára 1862-ben jelentkezett Pesten arcképpel.⁵⁴ Pápán súlyosan megbetegedett, és háborodott elmével került haza. Már korábban is voltak jelei kitörő elmebajának. Szertelenül viselkedett, költekezett, furcsa ruhákat, drága holmikat vásárolt adósságra.⁵⁵ Talán az egész életét kísérő anyagi nehézségek ellen lázadt ezekkel a gesztusokkal, idegrendszere nem tudott belenyugodni az állandó lemondásba, a nem kedvére való munkák végzésébe. Mikor Pápáról visszatért, hazamentek Bécsbe. Ott, miután 14 éves, tehetségesen rajzoló fia meghalt, megőrült, és a bécsi örültek házába került. A bécsi ismerősök segítségével visszakerült családjához, de rövidesen, 45 évesen elhunyt.⁵⁶

Halála után hagyatéka Lajos bátyjához került, özvegye többszöri sürgetésre sem kapta vissza. Így a Szále-képek feltehetőleg Losonc környékén szóródtak szét. Az özvegy birtokában alig néhány mű maradt. Ezek nagy részét a család az 1950-es évekig őrizte, amikor darabonként eladogatták. A II. világháború során nem egy képe el is pusztult.⁵⁷

Szále gyermekeinek sorsa is érdemel egy-két szót. A festő halála után a család Budapestre telepedett, ahol az özvegyet az OMKT is segítette.⁵⁸ Leányai: Sophie és Vilma akkoriban nőknél szokatlanul szakmát tanultak, fényképészek mentek. Kálmán bátyjuk hírneves vasúti mérnök lett.⁵⁹

Szále István művészetének értékelése igen nehéz feladat, és nem is végezhető el maradéktalanul, annyira csekély a fennmaradt művek száma. Ezek alapján két fő alkotói periódusra osztható munkássága. Első korszakában 1840–50-ig bécsi biedermeier stílusában dolgozott. Ezen belül is bizonyos kettősség sejthető: egy száraz akadémiai modor, mely még őrzi a klasszicizmus leszállt, kiürült formáit (Nádori emlék, Gálóczi Leopoldine), és egy másik felfogás, mely a Danhauser-Amerling, nálunk Tikos Albert által képviselt naturalisztikus áramlatot követi, lazább ecsetkezeléssel, őszinte, természetes vonásokkal. Szép darabként sorolható ide, minden anatómiai hibája ellenére a Történelmi Képcsarnokban levő fiatalkori önarcképe. (kat. 39.) Az 1850-es évek elején Rahl hatására stílusa gyökeresen megváltozott, biedermeier beidegződésű alkotásmódja feltöltődött a rahli külsőségekkel, formaképzése erőteljessé, drámaivá vált, koloritja mélyen hangolt, tonális hatásokat is alkalmazó. Ebben a korszakában a korai eklektika jelenik meg művészetében, Szemlér Mihályra, Újházy Ferenc-re emlékeztet. Művészettörténetileg az átlagnál jobban képzett, s e tudása segítségével igen sok másolást, restaurálást is végzett, ami abban az időben magasabb rangú művészi tevékenységnek számított, mint manapság. Feltételezhetően Rahl igénybe vette segítségét falképeinek kivitelezésénél, – ismeretes egy Szále-kézirat is a freskófestésről.

Munkásságának értékeléséhez szükséges lenne három darab nagyméretű, elkallódott történelmi kompozíciójának ismerete. Jelenleg egyiket sem ismerjük, még leírásokból sem. Ugyancsak ismeretlen helyen lappanganak hatalmas oltárképei, valamint zsánerképei is. Számos műve lehet bécsi magántulajdonban, Udvariban, Aradon, Pozsonyban és Pesten.

Ismert művei szerint semmiképp sem tekinthetjük kiemelkedő festőnek, inkább jól képzett, kulturált mesterembernek. Levelei tanúsága szerint ügyes társasági ember sem volt, hogy tehetsége kiegészítésére jó kapcsolatokra tegyen szert. A magyar művészeti életből maga kimaradt, a bécsi pedig sosem fogadta be. Tipikus kismester, arra hivatott, hogy szerény képességeivel szerény polgári közép-rétegek igényeit elégítse ki. De mivel ezek a rétegek Magyarországon még csak zsendülőben voltak és igényeik művészi alkotásokra gyéren jelentkeztek, az ilyen kevésbé mozgékony mester háttérbe szorult. Mire a művészet – vagy csak a képmások – iránti igény szélesebb körben elterjedt, már megjelent az olcsó fénykép, ami a Szále-féle középgárdát végképp megfosztotta kenyereitől, hacsak maguk is nem kezdtek fotózni. De Szále mint „akadémiai festész, történelmi festő” erre nem is gondolt, igaz, tőkéje sem volt hozzá. Nagy ambícióval készített történelmi művei nem lehettek túlságosan vonzóak, mert akkor talán valamely társadalmi szervezet kiterjesztette volna rájuk pártfogását, hogy múzeumba kerüljenek, vagy sokszorosított műlap készüljön róluk. Szále ilyen irányú kapcsolatokat sem keresett, nem ő az egyetlen művész a korban, aki nem ismerte fel, hogy a nagyszabású történelmi kép tipikusan múzeumi műfaj. (Lajos bátyja, a jogász, ezt már a negyvenes években világosan felfogta.) Szále egyéni tragédiája az, ami általában a középszerűek egy művészetre még kevésbé fogékony társadalmi közegben: annyira nem kiváló, hogy a maroknyi hozzáértőt meghódítsa, annyira nem vásári, hogy „ponyvára” kerüljön. Így közönsége valóban csak a késő utókor lett, mint megjósolták neki, de csak az a tudományos érdeklődő, aki egy korszak csatározására visszatekintve a derékhadat is fontosnak tartja.

JEGYZETEK

1. NAGY I.: Magyarország családi Címerekkel és nemzedéki táblákkal. Pest 1857, 65.
2. A leszármazottak mindkét részről nagy szeretettel és tisztelettel ápolják a festők emlékét. Szále János oldalági rokonai Ráckeven élnek, szép műemlék jellegű házukat emléktábla jelöli, mely 130 éve van a család birtokában, és híven őrzi múlt századi formáját. A kései utódok a helyi honismereti körben tevékenykednek, és ébren tartják édesapjuk emlékét – aki a Savoyai birtok intézője volt –, valamint Jánosét is, mint annak testvéréét. Egy különösen szép nagyméretű tájképet őriznek Szále Jánostól, amit a festő ajándékozott rokonainak. Szále István unokája, Szále Ottó ma is él az NSZK-ban, gondosan ápolja nagyapja iratait és néhány művét. Számos adattal sietett segítségünkre. Ezúton szeretnénk mindkét családnak a sok értékes tájékoztatást megköszönni. Különösen érdekes volt a családok címerének azonosítása.
3. Szále István születési adatait a Szlovák Szoc. Közt. Belügyminisztériuma által VVS/3–129/2351–1972. sz. alatt kiadott anyakönyvi kivonat másolata szerint közöltük. Dr. Peregrinyi János, a losonci

Margóczy nevű evangélikus lelkésztől téves születési adatokat kapott 1906. szept. 28-i levelében, mely levél a MNG Adattárban 1446/1920. sz. alatt található, a Szále-levelezés csomagjában. A tévedés magyarázatát nem ismerjük. (A hiteles anyakönyv másolatát Szále Ottó bocsátotta rendelkezésünkre.)

4. FLEISCHER GY.: Magyarok a bécsi képzőművészeti akadémián. Bp. 1935. 88.: „Szály István festő Losoncra, 23 évesen 1841-ben iratkozott be az antik rajz osztályra.” (Szále pontos születési adatait ez a közlés is megerősíti.)

5. Szále István levele Eperjesről Gálóczy Leopoldinéhez Bécsbe, 1844. nov. 2-án. (Szále O. tul.)

6. Sz. I. Eperjesről G. L.-nek Bécsbe, 1844. nov. 26-án (MNG Adattár 1446/1928,) és dec. 30-án. (Szále O. tul.)

7. G. L. levele Bécsből Sz. I.-hez Eperjesre, 1845. jan. 28-án. (Szále O. tul.)

8. A leveleket a Szépművészeti Múzeum vásárolta meg, 1906-ban két arckép kíséretében, Eördögh Elődötől, Eördögh István fiától. Az iratok 1963-ban kerültek a MNG Adattárba, az arcképek pedig már előzőleg a Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokába. A levélköteg Szále István, Gálóczy Leopoldine és Szále Lajos leveleit tartalmazza, 1844-től 1850-ig. Kiegészíti ezt az anyagot a Szále Ottó birtokában levő levélanyag, mely az ugyanebben az időben Leopoldine által Istvánnak írt leveleket, valamint az 1853-tól 1860-as évek végéig keletkezett családi leveleket tartalmazza. Összesen kb. 110–120 levél ismeretes. A levelek német, latin és magyar nyelven íródtak. A levélanyag rendezését Szále Ottóné végezte el, a fordításokat Szále Ottó készítette.

9. Sz. I. levele Pestről Eördögh Istvánnak Eperjesre 1845. dec. 12-én. Egy előzőleg elkészült képet említ, melyen Eördöghöt nagy szakállal ábrázolta. (MNG uo.)

10. Ua. ua.-nak, 1845. nov. 3. (MNG uo.)

11. Sz. I. Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1845. júl. 23-án, a levél utóiratában: „*Piazzetta*: meglehetősen festő, originaljai mint meglehetősen színezetűek nem megvetendők, de egy utánametszet rézlapnak semmi különös becsé, mert idea üres ember volt. Többnyire Apostoli 's más szentfejeket festett, a metszések utána többnyire olly formában vannak, hogy a' vonások majdnem az egész fejen egy irányba húzóvák. *Sohn*: Düsseldorf-i most Münchenben még élő festőről ime egy igen szép stílusos, a' középkort gyönyörűen caracterizáló képet küldök a kőrajz sikerült' s szép, – Az alak szende madonna szépségű. A kidolgozás német művészi pontosságú, 's az ornamentális 's redőzet szép stylű, gyönyörű. *Önmagam*: Zrínyi a költőt phantasiájában componálom, meglátjuk mi leend belőle. A vásznat és a stafelait küldd el, a nagy képet később, isten veled!” (MNG uo.) Hogy ez a bizonyos „nagy kép” mi lehetett, arra nézve nincsen adatunk.

12. Szále Ottó közlése.

13. A 11. sz. jegyzetben idézett levélből.

14. Füredy még két portrét szándékozott festetni magáról a Lucretia Borgia-beli szerepében, és mint Zampa. De Olaszországba utazott vendégszereplésre, így a képek nem készültek el. Szále honorárium a Füredy portréért 70 forint volt, amit nagy késéssel, az olasz út után fizetett ki a művész, és Szále még sürgetni sem merete, nehogy a jó megrendelőt elriassza. (MNG uo.)

15. Sz. I. Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1845. júl. 29-én. (MNG uo.)

16. Uo.

17. Sz. I. Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1845. dec. 12-én éjszaka, Vácra indultában. Vácra a Farkas u. 139. sz. alatti Horváth-féle házban bérelt lakást. (MNG uo.)

18. Sz. I. Vácra E. I.-nek Eperjesre, 1846. jan. 10-án. (MNG uo.)

19. Sz. I. Vácra E. I.-nek Eperjesre, 1846. jan. 26-án. (MNG uo.)

20. Fürich József és Müller Antal után: A' mi-Atyánk. Kilencz köre rajzolt képpel. Rajzolta és szabadon fordítva kiadta SZÁLE L. Pesten 1846.

21. P. J. N. Geiger: „Emléklap József Nádor hivatalbalépésének ötvenedik évfordulójára” (1846. Szépm. Múz. Itsz. 1090) alapján készült litográfia F. Eybl és A. Pettenkofen műve. (MNM Tkcs.) In: Művészet Magyarországon 1830–1870-ig. Szerk. SZABÓ J. és SZÉPHELYI F. GY., 188. sz. Széphegyi F. Gy. közlése szerint a megrendelő gr. Nyáry Rudolf volt. (68. o.)

22. SZÁLE L.: Nyílt levél a József nádori országos emléklapra vonatkozólag. Buda 1846. A programra többször hivatkozik a sajtó, és a levelekben is írnak róla, sajnos egyetlen fennmaradt példány sem ismeretes eddig.

23. Sz. I. Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1846. nov. 14-én: „minekutána Lajos Bátyám roppant, sőt, olly

adósságokba van keverve, minőket tán élte fogytáig – ha még oly jó dolga lenne – nem volna képes lefizetni az egész az én ügyelése alatt megy, nehogy valamely kreditornak eszébe jusson az egész dolgot sequestrum alá vetni”. (MNG Adattár. Idézi: SZENTIVÁNYI L.: A két Szále c. cikkében, Műbarát 1922. 194. o. Meg kell említeni, hogy Lajos nem járt rosszul a vállalkozással, adósságaiból rövidesen kilábal.)

24 Sz. I. Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1846. aug. 6-án. (MNG uo. SZENTIVÁNYI uo.)

25. A festményen közepén egy medaillonban a nádor polgári ruhás mellképe látható. Mögötte három angyal pajzsokkal, melyen Magyarország címere van megfestve. Balról Buda látképénél a nádor márvány mellszobrát Hungária mutatja a magyar nemzet képviselőinek, kikben az ország primását, báró Vay Miklóst, Zsedényi Eduardot ismerni fel. Mellette áll gróf Széchenyi István, Deák Ferenc, gróf Majláth György, Klauzál Gábor, Nyári Pál, Kossuth Lajos, gróf Teleki József, Ghyczy Kálmán, Szemere Bertalan, a szobor mögött Nádossy Istvánt láthatjuk. Jobbról Alcsut, aratókkal és szőlőművelőkkel, másik oldalon a Lánchíd fölött a sziget felé gőzhajó halad. A kép mellett balról paletta, glóbusz, körző, írott tekercs, a Magyar Törvénykönyv egy kötete, három márványszobor, melyek Liszt Ferencet, Markó Károlyt és Vörösmarty Mihályt ábrázolják, jobbról sisak, kard, ágyú, pánccél és több golyó, a háttérben lobogók.

26. Szále Lajos levele Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1847. jan. 29-én (MNG uo. Szentiványi uo.)

27. Uo. Alois Petrák cseh származású bécsi rézmetsző. (THIEME-BECKER XXVI., 495.) Schnorr v. Carolsfeld metszett bibliájának készítője. A Biblia-illusztrációk Szále István hagyatékában megtalálhatók. Talán innen ered a kapcsolat a Pesten viszonylag ismeretlen mesterrel.

28. Pesti Hírlap, 1847. III. 9. 843. sz. 161.

29. *Honderü* 1847. I. köt. 500., *Pesti Divatlap* 1847. júl. 1. 27. sz. 861–63.

30. „... egy 1000 pftos gazdagon aranyozott kép és már kifizetett ráma, 800 pftba került címeres pergament ívek, a két darab (Szále) Pista és segédfestészei által festett nagyszerű képek 800, a rézlap metszése 1500 pft, a frigyszekrény 200 pf, a frigyszekrényt díszítő nádor mellképe ezüstből 600 pft, Szentpéteritől etc...” (Szále Lajos 26. sz. jegyzetben idézett leveléből. MNG uo.)

31. Sz. I. Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1846. nov. 14-én. 1846. dec. 23-i levelében visszatér rá: „Az hittem két évig nyugodtan dolgozhatom, 5 hónapig 500 pft-kapék, a hó elején és 100 pengőt amíg dolgozom, később a jövedelem 1/3-át.” Sajnos nem így lett, csak kisebb összegeket kapott. Kérte Eördögthől az előfizetési összegeket, úgy tudta, 270 előfizető volt. (MNG uo. SZENTIVÁNYI uo.)

32. Sz. I. Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1847. jan. 4-én. (MNG uo.)

33. A Gálóczy szülők 1847. ápr. 21-én évtizedekkel korábban elvesztett párkányi birtokukat ajándékozták Szálénak, akinek a tulajdonjogot ügyvéd útján kellett volna tisztáznia. A festő nem járt a bizonytalan birtok után. Ennek az ügynek a sikertelensége után határozták el magukat az átköltöztetésre a Gálóczy szülők. (Franz és Sophie Gálóczy levele Bécsből Sz. L.-nak Budára, 1847. ápr. 21. Szále O. tul.)

34. Sz. I. Budáról E. I.-nek Eperjesre, 1847. szept. 28-án. (MNG uo.)

35. Sz. I. Bécsből E. I.-nek Eperjesre, 1850. dec. 2. (MNG uo.)

36. Szále egyetlen tanítványának nevét ismerjük: Péterfi Károly erdélyi festőnövendék, aki 1851-ben érkezett Bécsbe, később Erdélyben rajztanár lett. Péterfit mint tanítványt Szále Leopoldine említi.

„... Drága Pista, ez a szerencsétlenség sok mindenne vezetett, (a letartóztatás) tanítványaidat mind elvesztetted, kivéve Péterfit, ő leírhatatlan türelemmel vár Rád, gyakran jön és érdeklődik, hogy már itthon vagy-e. Látszik, hogy égeti a mohóság, hogy Tőled tanulhasson...” (1854. jún. 24-i levél Bécsből Sz. I.-nek Pestre, az Újépületbe.) Péterfiről: LYKA K.: Nemzeti romantika. Bp., 1942. 115.

37. A. GEORGE-MAYER: Erinnerungen an Carl Rahl. Wien, 1882, 70.

38. Max K. Z. Sremionowski Löcséről István von Szálénak Bécsbe 1853. szept. 21-én. (Szále O. tul.) A Gotuchowskival való találkozás Szále októberi letartóztatása következtében meghiúsult. (A levelet a 104. o.-n közöljük.)

39. A. GEORGE-MAYER i. m.

40. Szále letartóztatásával és börtönbeli életével kapcsolatos levelek 1853. dec. 16-tól 1854. júl. 24-ig íródtak, mintegy 26 db levél. Java részüket Szále István írta feleségének. Számos utalás található bennük megrendelőire, műveire, egészségi állapotára. (Szále O. tul.)

41. Sz. I. Pest Újépületből Sz. L.-nek Bécsbe, 1854. febr. 16-án. (Szále O. tul.)

42. Sz. L. levele Bécsből Sz. I.-nek Pestre, már kiszabadulása után, 1854. júl. 10-én. (Szále O. tul.)

43. A Pesti Műegylet évkönyve az 1854-es évre Pest, 1855. A kompozíció feltehetőleg másolat.
44. Sz. A. levele Pozsonyból Sz. I.-nak Bécsbe, 1857. III. 21-én. (Szále O. tul.) 1857-től kezdődik a festő levelezésének harmadik csoportja, mely javarészt testvéreikhez szól.
45. Uo. és Sz. A. levele Pozsonyból Sz. I.-hoz Bécsbe, 1857. szept. 2-án. (Szále O. tul.)
46. A Szále család közlése.
47. A Pesti Műegylet évkönyve 1856-ra. Pest, 1857 6; *Divatcsarnok*, 1857. III 15. 3. 137: A Műtárlat 1000 ft-os történeti műlap-pályázatára három képet küldtek be: Szále István: Dugonics Titusz Nándorfehérvár ostrománál, Újházy Ferenc: A Kenyérmezei csata és Than Mór Imre király elfogja lázadó öccsét, Endrét.
48. Sz. A. levele Pozsonyból Sz. I.-hez Bécsbe, 1857. márc. 21. és szept. 2. (Szále O. tul.)
49. Sz. I. levele Bécs Weiden Mittersteig 622-ből Lajoshoz valószínűleg Losoncra, 1857. aug. 24-én (Szále O. tul.).
50. uo.
51. Sz. A. Aradról Sz. I.-hoz Bécsbe, 1858. aug. 29.
52. A Szále család közlése.
53. MDK–A–I– 1/461
54. A Pesti Műegylet katalógusa 1862. febr.–márc.
55. Szále (Hohenauer) Franciska levele Bécsből Sz. I.-nak Pozsonyba, 1860.
56. A halotti bizonyítvány másolatát a Bécs belvárosi evangélikus lelkeszi hivatal adta ki, 1863/275. sz.-on 1972. júl. 21-én. (Szále Ottó tul.)
57. A Szále család közlése.
58. MDK–A–I– 1/497 Szále Fanny festőnő (Hohenauer Franciska) 1869-ben köszöni a Képzőművészeti Társulatnak a kapott özvegyi segílyt, és a férje által Horváth Ödönről festett arcképet küldi a Képzőművészeti Társulatnak értékesítés végett.
59. Szále Sophie született 1855. Bécsben, mint másoló (kopistin) dolgozott 1875–77-ben Triesztben. Erzsébet királynő megrendelésére 15 nagy és 50 kis album készült a „Miramare” kastélyról, melyhez a kópiákat mind ő másolta. Szále Vilma született 1858-ban Bécsben. Sopronban tanult fényképész-retusőrnek. 1874–77-ben Sopronban Rupprecht-nél dolgozott, 1877-től a bécsi Türk-nél. 1886-tól élt Budapesten, ahol a Fő utcában egy fényképész műteremben dolgozott. 1903-ban halt meg. Szále Kálmán született 1861-ben Pozsonyban. A bécsi akadémián építészetet tanult, tanára Theophilus Hansen volt. 1884-től a Déli Vasút építésmérnökeként működött. Művei: a fehérvári pu. épületei; Bp. Déli pu. vonala Kanizsáig, majd Szombathely–Grázig; Bp. Királyhágó u. 2; Trencsénben a Csillag Villa; valamint Tepliczben is dolgozott. Az OMKT tagja.

SZÁLE ISTVÁN KÉPEINEK JEGYZÉKE

1. Királyok imádása

v. o. 91x75 cm

J. l. b.: Steph. Szále pinx. A. D. 1840

Árv Közlöny. 1936. márc. 76. sz., (2. rk. sz.) 51. l. okt. (4 rk. sz.) 42. l.

Árv közl. 1937, 4. rk. sz. 35. l., 525. sz. Illusztrálva.

Kiáll.: Ernst Múzeum, 1920, XIII–XIV. aukció, 495. sz.

(40. kép)

2. Gálóczi Leopoldine (A művész neje)

v. o. 68x45 cm

J. l. b.: St. Szále pinx 844, fölötté: Leopoldine

MNG 3203

Vétel Eördögh Elődtől 200 kr. 1905-ben.

A Szépművészeti Múzeum új szerzeményei. Bp. 1920, 24.

Kiáll.: Magyar Biedermeier Kiállítás 1937/38. Bp. Múcsarnok, XIX. terem, 531. sz. (A művész neje címen)

A magyar festészet mesterei. Miskolc, 1943. Katalógus, 17. l.

Vác, 1967, szept. 29.

Szécsény, 1978. Reformkor kiállítás
Tata, 1981.
(41. kép)

3. Női arckép (A művész felesége)

v. o. 68,5x55,5 cm

J. b. l: I. Szále pinx 845

MNG 5937

O. M. Szépm. M. Évkönyvei III. k. Bp. 1924, 111.

A Szépm. Múz. új szerzeményei. (Kiállítási kritika) Magyar Művészet, 1925, 25–32.

Kiáll.: O. M. Szépm. M. Az új szerzemények kiállítása 1921–24. Bp., 1924.

III. terem 45. sz. (Kell Jenő ajándéka 1923-ból) A Szépm. M. kiállítása, 1931, Bp.

Magyar Biedermeier Kiállítás 1937/38. Bp. Múcsarnok 529. sz.

(43. kép)

4. Férfiarckép (Őnarckép)

v. o. 68,5x55 cm

J. l. b.: Szále (János?) pinx 845

MNG 5936

Feltehetőleg a 3. sz. Női arckép párdarabja, melyet az esküvője után készített a festő.

(44. kép)

5. Füredy Mihály operaénekes. 1845

v. o.

In: Szále István levele Pestről Eördögh Istvánnak Eperjesre, 1845. júl. 23.

(MNG Adattár, 1393–1446)

6. Női arckép. 1845

v.o. jelezve

1943-ban Dr. Major László (vagy Miklós) tulajdona, Bp. VIII. Horánszky u. 4.

Draskóczy István közlése. (MDK Adattár)

7. Női képmás. 1845

v. o. 66,5x54,5 cm

J. l. b.

Ernst Múzeum Aukciói. XXII. 50. l., 578. sz.

8. Férfiképmás. 1845

v. o. 66,5x54,5 cm

J. l. b.

Ernst Múzeum Aukciói. XXII. 50. l., 578. sz.

Elképzelhető, hogy a 3., 6., 7., valamint a 4. és 8. kép azonos.

9. Eördögh István arcképe. 1845

v. o.

In: Sz. I. levele Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1845. dec. 12.

A levélben írja: „nagy szakállal”. (MNG Adattár)

10. Korhelytanya. 1845

In: Sz. I. levele Vácról E. I.-nek Eperjesre, dátum nélkül. (MNG uo.)

11. Zrínyi a költő. 1845 k.

In: Sz. I. levele Pestről E. I.-nek Eperjesre, 1845. júl. 29. (MNG uo.)

Szana T.: 100 év a magyar művészet történetéből. Bp. 1901. 122.

Ernst L.: Magyar Történelmi festészet Bp. 1910, 89.

Kiáll.: Pesti Műegylet 1853. szept.–okt. (250 ft.)

12. József nádor allergóriája (Nádori Emlék). 1846

v. o. 160x252 cm

Felirata a képet ékesítő babérkoszorún: Josef cs. k. főherceg dicső Magyarország nádora. A kép alatt: született 1776-dik évi mart 9-kén: nádorrá választva lett 1796. nov 12-kén.

MNM Történelmi Képcsarnok. Itsz. 500

Szále Lajos ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak 1847-ben.

Kiáll.: A pesti Redout termeiben 1847 májusában.

(45. kép)

13. Jókainé, Laborfalvi Róza. 1850. k.

p. vízf. 88x74 mm

MNG 1954–5247

J. a szék háttámláján: Szále

Átvétel a Fővárosi Képtártól

Kiáll.: Magyar rajz és akvarell a XIX. és a XX. században. Katalógus. Bev. OELMACHER A. Bp. 1959, 24.

(46. kép)

14. Déryné, Széppataki Róza

p. vízf. 72x87 mm

J. l. b.: Szále J

1941-ben a Fővárosi Képtár tulajdona.

Megjelent a Pester Lloyd hátlapján, 1941. dec. 25.

Kiáll.: A reformkor művészete. Fővárosi Képtár XXXVI.

Kiállítás

1948. júl.

15. Érdekes olvasmány (Olvasó pár parkban)

v. o. 61x48 cm

J. l. j.: Szále István 1853 Bécsben

MNG 64.30T

Kiáll.: Pesti Műegylet 1854. aug.–szept.

Győr, 1972. okt.

(47. kép)

16. A Szentháromság. 1854

v. o. Nagyméretű oltárkép

In: Sz. I. levele Pestről a Neugebaude, 5. sz. Pavilonból

Sz. Leopoldinének Bécsbe, 1854. ápr. 10-én. (Szále O. tul.)

17. Ádám és Éva (talán a fenti kompozíció része)

v. o. Nagyméretű oltárkép, megrendelője Adam Deseő von Szentviszleő, Arad, Világos, Borosjenő, Sitingyia.

In: Sz. I. levele Sz. L.-nek Bécsbe, 1854. ápr. 6. (Szále O. tul.)

18. Gitározó nő (Szép lantosné) 1854 előtt

Életnagyságú olajkép, Michelangelo Caravaggio festménye után, Lichtensteinnél másolva.

In: Sz. I. levele, uo. Sz. L.-nak uo. 1854. jún. 19. (Szále O. tul.)

Kiáll.: Magyar Nemzeti Reneszánsz Társulat IV. aukció. Bp. 1923, 8.

19. Történelmi jelenet, II. Rákóczi Ferencsel. 1853.
v. o. (A művész letartóztatása miatt valószínűleg befejezetlenül maradt.)
A. George-Mayer: I. m.
Lyka K.: Nemzeti romantika, Bp. 1941. 112.
20. Dugonics Titusz Nándorfehérvár ostrománál. 1856
v. o.
Pályamű a Pesti Műegylet 1857-re műlapul szolgáló olajfestmény-pályázatára.
Pesti Műegylet Évkönyve 1856-ra. Pest. 1857. 6.
Divatcsarnok 1857. márc. 15. 3. 137.
Művészet 1911, 233.
Lyka K.: Történeti festészet az elnyomatás korában.
Új Idők 1942. nov. 7. 45. sz. 542.
Kiáll.: Pesti Műegylet 1857. febr.–márc.
Pozsonyi Iparkiállítás 1865. Katalógus 23. o.
Pozsonyi Műkiállítás 1883. Katalógus 19. o.
21. Hohenauer Franciska arcképe 1853 k.
v. o. 55x66 cm. J. n.
Magántulajdon, Budapest.
(48. kép)
22. Egy „nagyobb munka Udvariban”. 1856
In: Szále Antal levele Pozsonyból Sz. I.-nek Bécsbe, 1857. márc. 21. (Szále O. tul.)
23. Szále Péterné Kovács Júlia költőné arcképe. 1857
v. o.
In: Sz. A. levele Pozsonyból Sz. I.-nak Bécsbe, 1857. aug. 23. (Szále O. tul.)
A kép egykor Munkácson, a család tulajdonában.
24. Szále Péter arcképe. (Az előbbi kép párdarabja)
1857.
v. o.
Uo.
25. Szále Lajos arcképe. 1857
In: Sz. I. levele Bécsből Sz. Lajoshoz Losoncra, 1857. aug. 24. (Szále O. tul.)
A kép egykor Losoncon, a család tulajdonában.
26. Őnarckép. 1857
v. o. 38x47 cm
J. a kép hátán: Szále István 1857
Szále Ottó tulajdona, NSZK
27. Férfi képe (Őnarckép) 1857
v. o. 39,8x31,6 cm
J. j. félmagasságban.: Szále Istv. 1857
(Az előző kép másodpéldánya)
MNG 4135
Vétel 1012, Nemzeti Antiquarium
(44. kép)
28. Szále Franciska. (A művész második felesége) 1858 k.
v. o. Kb. 50x60 cm

J. n.

Magántulajdon, Ausztria, Bad-Aussee, Lang-villa.

(50. kép)

29. Csikós és betyár. 1858

v. o. 64x80,5 cm

J. b. l.: Szále Ist. fest. 858

Magántulajdon, Dr. Pintér Istvánné, Szolnok, Dózsa Gy. u. 3.

Védett

30. Arckép. 1862.

Kiáll.: Pesti Műegylet 1862. febr.–márc.

31. Férfi mellképe

v. o.

Magyar Stúdió 2. aukció Bp. 1921. 26. o.

32. Krisztus sírbatétele

v. o.

Másolat Kaulbach után.

Magyar Stúdió 2. aukció. Bp. 1921. 26. o.

33. Szent Márk négy szenttel. (Másolat Tiziano után, az eredeti a velencei Santa Maria delle Salute templomban)

v. o. 38,5x26 cm

Ernst Múzeum Aukciói XXIX. Bp. 1925. 55. o. 755. sz.

34. Spanyol lovag páncélban

v. o.

1950 előtt a Szále család tulajdonában. Szále O. közlése.

35. Idős szent mellképe (Szt. Péter?)

v. o.

1950 előtt a Szále család tulajdonában. Szále O. közlése.

36. Budavár visszavétele(?)

v. o.

kb 30x50 cm

1950-ig a Szále család tulajdonában. Szále O. közlése.

37. Férfiképmás

v. o. 78,5x63 cm

J. j. a kép második harmadában: Szále I.

MNG FK 4883

Vétel Gárdonyi Sándortól

(51. kép)

38. Szále Antal arcképe

v. o.

1950 előtt a Szále család tulajdonában. Szále O. közlése.

39. Saját arcképe

v. o. 27,3x22,4 cm

J. n.

MNM Történelmi Képcsarnok Itsz.: 988

Vétetett Eördögh Elődtől 1905-ben.

Kiáll.: Ernst Múzeum Kiállításai. X. Magyar biedermeier művészet. Bp., 1913. 40. o.
(42. kép)

40. Arckép

Auktionskat. Dorotheum. Wien 1917. 280. o. (MDK Adattár)

41. Férfiképmás

v. o. 45x36 cm

Magyar Nemzeti Reneszánsz Társulat I. aukciója Bp.

1921. Katalógus. 30. o.

42. Férfiarckép

v. o. 43x35 cm

Árverési Csarnok Aukciókatalógusa. 1927. okt. 39. sz.

43. Madonna

Szále István hagyatékában.

In: Szále Antal levele Pozsonyból Szále Franciskának Bécsbe

1864. júl. 29. (Szále O. tul.)

44. Horváth Ödön arcképe

Szále István hagyatékában.

MDK-A-I-1/497

VÁLOGATÁS SZÁLE ISTVÁN LEVELEZÉSÉBŐL

Szále István – Eördögh Istvánnak

Eperjes márc 16-án 1845

Drogi Dusko!

Nem tudom meg leendsz-e firkámmal elégedve, nagyobb beükkel nem lehet irni a' hely szüke miatt. Nagy szenvedéllyel fogom Schakspeare-t olvasni tudod úgy a' hogy Dantével legkedvesebb költöm a' világon 's reményem néked is, mert szívünk csak egy érzésü lévén izlésünk is egy leend. A kedves lélekrül való megemlékezésért legforróbb 's a' legtisztább baráti szivből eredő hálámat vedd, de nem mint olyat mely képes lenne láng indulatimat irántad méltóképpen kifejezni, ah! ahoz sokkal gyengébb e' toll 's szavaim. – Ezt már sokszor éreztem, érzem művészetemben, érzem még más valamiben – – hogy az ember akarhatja nem áll tudni – tehetésével egy súlyban Ah. a' földi a' szelleminek ellentáll 's nem gyéren található az olyan lángész ki illy igazán tudná az indulatokat festeni:

Was heisst lieben?

Es heisst: aus Seufzern ganz bestehn und Thrären

Es heisst – aus Treue ganz bestehn und Eifer; –

Es heisst aus nichts bestehn als Pfantasie

Aus nichts als Leiderzschafft, aus nichts als Wünschen;

Ganz Anbethung, Ergebung und Gehorsam,

Ganz Demuth, ganz Geduld und Ungeduld,

Ganz Reinheit, ganz Bewährung, ganz Gehorsam

Schakspeare

Ez sok o! ez sok illy lángecsettel életet adni tudni!

Délután nem pedig estve öllelek. A' kis hajdút sokaig tartom magamnál ne dorgáld a' szegényt, én vagyok az az irkafirkám oka.

Csokollak 's csókollak még egyszer de ez egyszer más nevében (én nem vagyok néked ellenedben féltő úgy hiszem hiszed".)

Az „Átkozott” miatt készítsd füleid dobjait egy predicatora !!

Sirig hived

Pistám

A hátoldalon:

Eördeogh István

Urnak

Minden Nagy' Pártfogójának

Itt az igaz tiszta Barátság

ápolójának. Egy hozzá indulatiban

hasonlótól

tisztelettel *Eperjesen*

Kedves Barátom Uram!

Én ön leveleiből ítélve irtam meg eddig az irottakat, 's ugyan azon kötelességnél fogva mellyel országos vállalatom arányában, a' t. cz. beíró résztvevők ellenében tartozom, kívántam, szorgalmaztam világos számadását és baráti tudósítását, hogy magamat a' nyomatandó rézlapok menyisége felett tájékozhasssam. — 'S im mostanáig sem bírom e' részben olvashatni világos tudósítását. — Nyuljon tehát Édes Pistám önnön kebelébe és ítélje meg ön magát, én tiszta keblü embert, barátot, soha sem sértettem, sérténi nem is fogok, nem is szoktam. —

A' Nádori jubiláns emléklap dicsőült Nádorunk halálával nem csak nem változott, sőt kettős érdekességüvé vált, mert ezen emléklap egyetlen egy, mellyel Nov 12-ken a' Jubileum napjának emléke symbolice megtörtént és a' kész festvények a' Jurisdictionok ivei által, a' muzeum csarnokaiban száradokra hatólag életbe lépett. — A' közkiállítás, a' budapesti közönségnek bemutatás is ünnepélyesen fogván szinte megtartani Marcus ho 15–20 ig. — A' rézlapot készíti Pétrák híres rézmetsző, elkészítése József napra határozatván. — A' vállalat most kir. Helytartó ő fensége pártfogása alá helyeztetett, és tetszését szinte meg nyerte és az egyik nevezetes iven ő, is jegyezte Nagy nevét. — Csuda tehát, miként lehessen ezen vállalatról kételkedni, melly már is életbe lépett, még a' dicsőült Nádor életébe, 's midőn minden más jubileumi tisztességek, készülétek el enyésztek és maga tárta fel nyomát, és emléket az országos közörömmnek, az idecsatolt beszéd folytában. A' midőn tehát a' réznyomatok elkészültével azoknak kiosztása is hivatalosan történendik, arról nem csak a' Sáros-Szepe-si tisztelt hatóságoknál, de egyéb Magyar Birodalom erányában jót álhatok, egész bizodalommal fel szólítom és kérem méltóztassék az eddigi díjjakat megküldeni azok névjegyzékével kik azt fizették; az ezentuli bevételekkel pedig fel hagyni, és az illetőknek ki jelenteni, hogy a' réznyomatok elosztása alkalmával csak a' tettleges előfizetők részesülhetnek 1 pfral, azontul a' lapok 5 p.Fval fogván műárusi úton árultatni. — Itten az előfizetési forintokra csak azért ásitozunk, mert egy 1000 pFtos gazdagon aranyozott kép és már kifizetett ráma, 800 pFtba került címeres pergament ívek, a' két darab Pista és segédfestészei által festett nagyszerű képek 800.— a' réz lap metszése 1500 p Ft a' frigy Szekrényke 200 Ft, a' frigy szekrényét díszesítő Nádor meljképe ezüstből 600 pFt Szentpéteritől etc — nem csekély positió.

Nem kell tehát olly kisszerüen gondolkozni ezen vállalat erányában, melly hivatalos úton újságok nyomán, nem többé privát hanem köz-érdek, mellyről ismét újságok által is értesülni fog a' publicum.

El várom tehát a' befizetett 50 Ft — a' névjegyzékkel egyetemben T. Eördögh, a' kételkedőket pedig nem háborgassa Barátom Uram hanem mondja meg hogy Február 15^{ig} a' ki befizeti a forintot ezért meg tiszteltetik réz nyomattal, azontul pedig azt csak 5 pFval lehet majd megszerezni.

Pista Barátom pedig ferdén ne fogja fel a' dolgokat, hanem ítélje meg a dolgokat igazán, mert az Isten Ember előtt tagadhatatlan egy tény, hogy illyes vállalat körül ha a' világos tudósítások, számadások örökké el maradnak az bosszantó egy dolog. Nékem mind egy jött be valami vagy sem de azt már régen kértem, hogy tudósítson, hány dijas aláíró van, hány díjatlan, hányan fizettek azonnal, hányan nem, — 's mind ezt még most sem tudom. Azért is értesítsen azonnal alaposan, a' mi pénz kezénél van küldje késedelem nélkül ide, — az illetőknek kijelentvén hogy a' rézlapot hivatalos uton meg kapandják, 's azért az egész Ország Színe előtt jót álhatok — a' kik pedig nem fizettek Február 15^{ig} fizethetnek azontul az 1 Ft el nem fogadtatik, hanem a' rézlapot műárusi uton meg szerezhetik. — Károly Testvérét tisztetem és vagyok

őszinte barátja

Szále Lajos

Bécs Dec. 2^{ikán} 1850

Drága Egyetlen Barátom Édes Pistám!

Csak egy, a kérlelhetetlen sorstól annyira megbántott szívnek bocsájthatom – meg ama keserűséggel tele szavakat mellyek a barátok legőszintébbikéhez irányozva azt egy valóságos bánattal töltik; midőn utolsó hozzám intézett soraidat olvasom. – Igaz, hogy szenvedések, viszontagságok sokat képesek teremteni az emberi lélekben, gyakran olyat is, mi természetünkkel egészen heterogen, igaz hogy a leghivőbb, zaklatva a sorstól scepticcussá válik, 's midőn olly sokat olly kimondhatlan sokat vesztünk szenvedénk, mint Te: végtére abban is kételkedünk a' mi legszentebb, leghűbb, de más részt valamint mindennek a' világon vannak csalhatlan inditiumai melyek a' valós a' valótlantól criteriumát szolgálván megkülömböztetik; 's melyeknek kérdésbe vonása csak egy megmagyarázhatlan szomj vagy pedig fel nem fogás lehet oka: úgy bizonyára 's annyival inkább lesz egy ilyen csalhatlan inditiumai a' barátságának is; – ezt én már általad régen megösmertnek hittem 's azért nékem soha eszem ágába sem jutott hogy Te bennem valaha képes lennél kétkedni 's ime: „Decidit in puncto quod non speratur in anno” 's valóban ez egy meglepő eset a' mely következében (: ha csak ugyan felakarnám azt tenni felőled hogy min az a' mit írtál higgadt és megfontolt szándékkal írt szó :) csak azt kellene mondanom, hogy engem még eddig nem értettél. –

Édes Pistám ich bin eine verbe Natur 's én egyenesen ki mondom néked hogy Te midőn ezen Nov. 24^{iké} leveled irtad nagyon ingerült vóltál legyen az bár minemü balesemény által, 's hogy a' mint a' Magyar mondja nem vólt jó dolgod midőn ilyenek jutottak eszedbe. – Ugyan kérlek (most midőn e' soraimat olvasod tán nem leszel olly elfoglult) mit mondjak ezen szavakra „*hogy hozzád írni szemtelenkedem*” 's aztán „*ezen szavaim utolsó*” 's tovább „*minek előtte elbúcsúznék*” e c. X. c. 's aztán az a' féle Alemann-Szontagh barátság a' miénkel parodizálva !! enged meg Pistám! de én ezt nem nézem bóknak, midőn egy férfi szívet 's annak érzeményét banya szívekkel hasonlítjuk 's midőn egy barát condemnál midőn kérdeznie kellene; – ha ha viszontagságok, betegség, de, a' mi áldott éveinkben még könnyebben szerencsélthetethi az embert; egy kis tömlőcz minden övétől elszakit hátráltat: hát akkor is Te, nem hogy nem kétked; de sőt ezt mondog „*te nem vagy barátom, benned irántam semmi sincs*” valé! O! Pistám én azt nem tudtam hogy a' summás pöröknek olly nagy barátja vagy, hogy még azokat accumentálni sem akarod Perczel Móricz (akit az Isten éltessen) csak a' vad Ráczokkal bánt illy sommásan. – Látod én tollamhoz nyúltam, hogy én a' te fejedet jo megmostam, pedig ime, természetemmel annyira meg nem egyezik, annyira minden földi viszonyokon, hatalmán kivül esőnek érzem azt a' mi sziveink kapcsa hogy véled Öregem csak enyelegni tudok; én már a' te dűnyögeiséidet irányomban megszoktam, én' azokat tudom is taksálni, csak hogy igazán mondvá utolsó leveled még is egy kissé a' mint a német mondja „*Zu Sick*” 's te egy rebellis (ezek most nagyon nagyon szaporodnak, *ve tibi*) még pedig egy jó begyakorlott rebellis módján bánzs vélem. – Édes Pistukám kettőn áll a' vásár, te megakarsz tőlem válni, el akarsz hagyni; kérdés valjón én akarom-e ezt nem tőled függ az hé!!! – Ugyan kérlek ird-meg in specie mi bajod volt Nov. 24^{ikén} elégítsd-ki kívántsíságot!! –

Midőn jelen soraimat fogalmazom sorról sorra követem leveled tartalmát 's ez előttem fekszik; megvallom hogy némely helyei azon levélnek komoly elmélkedésbe mélyeztik lelkemet, ez azon helyen történik főkép midőn ama nyugtatványt kéred 's követeled azt azon reményben a' mint tulajdon szavaid kifejezik hogy „*Köszönet helyet háladatlanok lenni nem tudhatunk*” Ez ugyan Collectiv kifejezés a' mennyibe báyámot 's engem illet, de van ebben még is Édes Pistám valami – 's ezen valamit a' gyöngéd kebel érzi – rám egy kimondhatlan fájdalommal ható, 's egyre másra visszaemlékeztető; egy érzés mely hasonló ahoz midőn egy hideg vas az ember testén megy keresztül; – hadjuk ezt egyebiránt, semmi áron irányodban érzélgős (empfindlich) lenni nem akarok, de hijában minden érzésben ama isteni spontaneitás van, minek a' legerősebb lelkü ember gyakran ellent nem állhatt. –

A' mi azon nyugtatványt illető kérelmedet érdeklí arra csak azt felelem hogy én Édes Pistám néked mindennel kész vagyok e' tekintetben szolgálni a' mi kitelhető erőm körébe esik, 's a' mi azon iratot illeti azt néked azonnal a' legszívesebben elküldöm midőn ezen pontokról értekeztünk l., Azt kell megjegyeznem hogy egy az én tőlem eredett nyugtatvány semmiképen legitimiodúl nem szol-

gálhat minek-utáná én ama Nádor féle emlékbem nem voltam a' vállalkozó, hanem Bátyám Lajos, a' kinék neve alatt ment az egész; én legkevésbé sem voltam pleni potentiarius a' s ő engemet munkamért csak úgy fizetett mint egy irnokot vagy bármi más munkást, – Te ezt szinte tudod, mert hiszen e' tekintetben vele voltál levelezésben 's az iveket is ő küldötte át; így hát mindenesetre egy nyugtatvány csak tőle lehet érvényes; – mit ha te egyebiránt fölőlegesnek tartanál 's egy én tölem eredőt ki-elégítőnek, akkor én nagyon nagyon szivesen azt neked elküldöm. – 2.^{SZOR} Engemet respective a' pénzt illetőleg

– folyt. nincs –

Max K. z. Sremionowski – Szále Istvánnak

Címzés: H. J. v. Szále

Lőcséről–Vácról–Bécsbe

Akadémiai történelmi festő

Bécs

kérdezendő Professor

Rahl Atelier az új Wiedenen

Lőcse 1853. szept. 21.

Kedves Barátom!

Valószínű érdemes Barátom meglepődik, hogy a Zipser fővárosból kap levelet, azon is, hogy ezt oly kevesen tehetik, ha tudná a levél – írója mennyire igénybe van véve, minden oldalról és ezerféle dologgal. Tehát rövidre fogom magam, nem akarom az időt rabolni. Én kézhez kaptam egy levelet, a helytartó Gróf-Gotuchowski-tól, Lembergől, aki néhány napon belül Bécsbe érkezik. Ez ugyan is az ur, akinek Ön a kis képet Van der Werft-től restaurálta. A levelének azt a részét, mely Önre vonatkozik, itt idézem szó szerint:

„Megragadom az alkalmat és azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy a festőt üdvözölhessem, ki a sérült Van der Werft képet restaurálta. Van még néhány szép képem, mit szeretnék kijavíttatni, nekem ehhez fontos volna, a fent említett festőt megismerni, hogy olyan ember-e kinek a képet egyszerűen oda küldhetem, nincs-e tulterhelve munkával és egy elfogadható számlát ad”

Természetesen újból Önt ajánlottam, ebben alig fog kételkedni. Sajnos az Ön címét elvesztettem, így Ö Excellenceának nem tudtam megküldeni. Ezennel értesitem Önt, azonnal ahogy Gróf-Gotuchowski Bécsbe érkezik, az minden esetre a rendőr igazgatóságon és a belügyminisztérium Portásánál a Judenplatzon megtudható és a bécsi ujságokban is olvasható lesz, ott Ön mutatkozzon be a rám való hivatkozással. Megjegyzendő még, hogy ez az ismeretség Önnek Isten tudja segítségére lehet. Így saját érdekében áll az elhatározás, hogy a grófot megnyugtassa, ahol az *ár kérdés nem utolsó*. Meg vagyok róla győződve, hogy az alkalom fontosságát kihasználva, Galicia első emberét barátjává teszi.

Még megjegyezném, hogy Galiciában a szorgalommal elkészített képeket előnyben részesítik a geniálisakkal szemben. Küldje meg sürgősen címét. Időközben választottam a grófnak, hogy sürgőség esetén a képeket v. Szüts urnak küldje, aki Önnek majd átadja. A helytartó Ur nagyapja tudomás szerint sok képet vásárolt Itáliában, melyekből több már az utolsó kézben található. Nagyon érdekelné Marko szülőházát itt megtalálni, tegnap is láttam egy elsőleges munkát Gouache-ban az ő kezétől. Itt nagyon szép gothikus faragott oltárok találhatók, sajnos nagyon sérültek, amiről még tőlem egyet-mást hallani fog. Egy idősebb művész, Zausig, Fügertől a régebbi Lampi iskolából itt él és kielégítően keres mint portraifestő, most éppen egy második oltárképet fejezett be. Be kell fejeznem, mert napi 10–15 óra munka alig elegendő, hogy a szolgálatot el lássam. Mégis úgy hiszem itt most szivesen látnak és Magyarországra egy szerencsésebb korszak következik, ha mindjárt más is, mit sokan kívánnak és hisznek, ebben biztos vagyok, sok volt a pótolni való amit már készséggel

megtettek és eltekintve a következményektől már rég nem olyan rossz itt mint ahogy beállítják. Éljen jól, üdvözölje nevemben feleségét és ismerőseit, az Ön barátja.

Max K.z. Sremionowski

Cím: Helytartósági tanács: megyei előljáró, Lőcse

Szále István – feleségéhez (a kurzivált részt a cenzúra törölte)

1854. április 6. Pesth.

Drága hőnszeretett Leopoldin!

Hogy felmentselek irántam való aggodalmad alól írom a következőket, az utolsó leveledre közölhetem, hogy a nevezett pénzek úgy látszik megérkeztek. A leveleket kiválóan, de a küldeményeket nem közvetlen hozzám kézbesítik, hanem az igen tisztelt Igazgatósághoz, így nem tudom teljes biztonsággal tudatni. Ami azonban megérkezik annak teljes pontossága van azt tudom.

Az egészségügyi állapotomat illeti, csak azt tudom közölni Istennek dicséret és hála meglehetősen állandó, – és nekem csak a kimondhatatlan vágyakozás, utánnatok Kedveseim! gyötör. – Meg szeretnék kérni lennél oly jó – mivel von Deseő ur még ebben a hónapban jöhet – legalább is értesítéssel szerint – az oltárképet megnézni, ezt mindenesetre a portól tisztisd meg és mutasd meg neki. Néhány olajfesték folt van a kék égen lent, mely egy másik képek hozzátámasztásából keletkezett, radirozd ezeket el a kaparóval, de nagyon *óvatosan* járjál el, végy egy foltocskát terpentín olajba mártva és dörzsöld, de enyhe nyomással, nehogy a vászon elhuzódjon. Egy másik baj az, hogy a festményen „Ádám és Éva”, Ádám jobb keze nincs befejezve. Ezt aligha tudja egy idegen csinálni, mert a színnek a tónusa, jelleme és hangulata idegen volna. Nem tudom egyáltalán mit lehetne csinálni. Az én helyzetemben itt nem tudok semmit tenni. Én csak Isten és lelkiismeretem előtt megszólaló ártatlanságomat hallom! – Oly panaszok, amiket Te leveledben kimondasz, tisztán szélnekeresztett szavak, *és nincs tekintetbe véve, így figyelemre nem méltó gyerekségek miatt ülök. Én remélem, hogy mégis csak egyszer, a számomra oly pótolhatatlan időre fény derül! Légy tehát nyugodt mindenfelől, és tartsd figyelembe könyörgésemet, és ne bánkódj!*

Irjál rögtön levelem vétele után. Az én drága kedves Emim és Marim Csókold meg szivemből, Isten adja, hogy nekik és neked semmi bajod ne történjen.

Üdvözlöm Apát és Anyát és mind szivemből. – Péter küldött neked 20.– Ft-ot, egy nyomoruságos segítség az ő gazdagságához képest, ilyenek ezek az osztályon felüli emberek mind.

Maradok a Te örökké híven szerető

férjed

Stephan Szále

Ha szükséges lenne Deseőnek írni, úgy tedd azt.

Szále István – feleségéhez

1854. május 7.

Drága szeretett Poldim!

Meg fogsz lepődni, hogy az utolsó írásom után oly gyorsan kapod újabb levelem. Jól meggondoltam a dolgot és értesíteni akarlak, hogy a lakás feladása rendkívüli nehézségekbe ütközik, mit fogsz kezdeni oly kolosszális festménnyel, mint a Deseő uré? Hova Vele? Ha a háziur a lakbért fel is emelte

és Neked pillanatnyilag nincs is pénz a kezében biztonsággal remélem, hogy Deseő ur, ha a valóságos helyzetet leírod, ha nem is az egészet, de legalább egy részét megküldi. Én is irok ennek az urnak még a mai nappal, és azt hiszem nem eredménytelenül. A házigazda lesz annyi belátással irántad, hogy a pénz megérkezéséig türelemmel lesz. Ha te kiköltöznél, az minket teljesen romokba döntene. Ismert előtted, mily célszerű nekem ez a lakás. Itt az én művészeti tanításomat separált műteremben zavartalanul gyakorolhatom, és az én távollétemben a kiköltözéssel sok festményem megsérülne. Egyébként a Te belátásodra bízom, de fel kell hívnom a figyelmedet, hogy remény van kilátásba az itteni helyzetem befejeződésére. Tehát, ha lehetséges a lakást tovább fenntartani, úgy tedd ezt minden további nélkül. Válaszolj azonnal, mit tettél, írj Te is Deseő urnak, és ismertesd vele, hogy csak a festmény kedvéért kell lakást megtartanod, és te nem vagy abban a helyzetben, hogy fizetni tudd, hogy ő nem lenne olyan kegyes, hogy az összeget megküldje. Nagyon tisztelet teljesen írjál.

Mit csinálnak az én drága gyermekeim? egészséges vagy-e Te is?

Mindanyitokat szeretettel ölelve és üdvözölve maradok a Téged örökké hűen szerető férjed.

Stephan

Ui. Ha mégis szükség lenne egy kiköltözésre, úgy célszerű lenne az oltárképet a legnagyobb elővigyázatossággal a rájáról leszedni és göngyöliteni.

Szále István – feleségéhez

1854. június 9.

Drága szeretett Leopoldin!

A te utolsó leveledre válaszolom, következőket. A Deseő urnak festményeit csak akkor szabad firniszolni ha a keretek készen vannak. Egyéb műtárgyak vételét a fent jelzett ur részéről, innen nem tudom kieszközölni, és a legcélszerűbb volna azokhoz fordulni, kiknek befolyásuk van rá. –

Mindenesetre küldjél nekem alsóneműt és ruhát ez utóbbinál elővigyázatosnak kell lenned, hogy poroltasd és keféld ki, csizmát mindenesetre és lábzoknit (fuzeklit). A piros házisapkámat se felejtse el bepakkolni. Igyekezz valahol, talán az Adolf által egy úgy nevezett kézi utazó táskát kölcsönkérni, és abba csomagold a dolgaimat. Ez itt nagyon jó szolgálatot tehet a portól való megóvására dolgaimnak. A címzés ugyan az mint a leveleknél csak hozzá csatolhatod: *leadandó K.K. Inspectious-Hauptmann urnak*. Általánosságban meg kell Neked jegyezmem, hogy Te ne sokat és ne a legjobbat küld, mivel nem tudom, hogy a számomra küldött pénz összegek, hogy állnak. Így kérem írd meg nekem, hogy lefogatásom óta mennyi lett küldve összesen. Minden tételt egyenként és dátum szerint, azt is amit Te küldtél és a többit, amiről csak tudsz. Mielőtt engem erről értesítesz, érdeklődj levélben, Tóninál és ugyancsak kérd alkalmasint őt, hogy segítségét, ne vonja meg tőlem, mert nagyon rá vagyok szorulva. Neked azonban abból a kevésből ami megmaradt semmi esetre sem szabad küldened nekem.

Átgondoltam, nem volna-e célszerű, hogy egy szobát a lakásunkból, havonta kiadni, ha ez csak a legkevésbé is lehetetlen vagy neked nehézségbe ütközik, úgy ne tedd. Egyébként mindent, – az én helyzetemben, – a te belátásodra és elgondolásodra bízok. Írj nagyon hamarosan, de ne felejtse a pénz dátumokat beküldeni, kérdezd azonban előbb meg Tónit. Rólam magamról nem tudok semmit írni, én nem tudok semmit.

Kézcsók a jó Mamának, Papának, Minának mindenkinek, csókold meg helyettem szivből Emit és Marit.

Téged azonban lélekben ölelve

maradok a Te örökké hűen szerető
férjed

Stephan von Szále

Az alsóneműhöz még egy ócska törölközőt is csatolhatsz és egyéb apróságokat, pl. néhány kicsi vászonrongyot, mert itt ezeket is nagyon jól lehet használni.

Szále István – feleségéhez

1854. június. 19.

Én hön szeretett legdrágább Leopoldin!

Közvetlen azon a napon azaz f. hó 16-án, amikor Te leveledet írtad, szabad lábra helyeztek a H.K. Hadbírószágtól, még rövid időre, a tárgyalásig itt Pesten kell maradnom, az ügy teljes rendezéséig, nem szabad eltávoznom. Sajnos csak lépcsőzetesen közeledik az a pillanat, hol szívem legforróbb kívánsága, oly melegen kíván örömet, titeket újra látni, beteljesül. Neked fogalmad sincs, mily szomorúan, élek. Nézem csak a világot, az embereket, csak Téged és az én kis drágáimat nem látom. Egy szobát kellett bérelnem, abból a pár Ft-ból ami még megmaradt, és a pénzügyi dolgokban tényleg nagyon rosszul állok, az én gondom, az hogy ismerősöket, a régi időkből felkeressek, magamnak munkát szerezni, így nektek és magamon, a lehetőség szerint segítsek. Ha tudtam volna, hogy szabadlábra kerülök mikor Tőled a csomagot a ruháimat megkértem, úgy még a festőkellékeimből is küldetem volna valamit. Így most a számtól kell megspórolni, hogy a legszükségesebbeket megvegyem, hogy valamit festhessek. Az egész tőkém, a hónapos szobám kifizetése (7-Ft) után, 6 -Ft-t. képvisel, és így tehát fedezetlen vagyok, amikor legnagyobb szükségem volna rá. Mégis reménykedem, hogy munkához jutok és akkor valami módon elintéződik, majd. Drága Poldi! Erőmből telhetően mindent meg fogok próbálni, hogy Téged a zavarból kisegitselek. Tehát a mai dátummal írok Deseő urnak, és a Zrinyi képet 120.-FT-ért felajánlom neki, azzal a megjegyzéssel, hogy ha ezt az összeget magasnak találja, Te minden ajánlatot elfogadsz, ha kedve van vásárolni. Az összes többi befejezett képet a műteremben felállíthatod, és az árak megszabását Rád bízom. Ó! én mindent megtennék és meg is teszek ami erőmből telik, hogy a te minden fájdalmadat és bánatodat enyhítsem. Neked drágám! – annak a lénynek, kinek a felbecsülhetetlen értékét még soha az életben ily mélyen nem ismertem fel, mint most. Légy biztos és örömmel megragadom az alkalmat, hogy kimondhassam, hogy az egész igyekezetemet az életben csak a Te boldogításodnak és a mi olthatatlan szerelmünk zálogának ajánlom. Felkerestem Medve urat, ő nagyon korlátozva él az ő csekély festői tudásának forrásából, a felesége szívélyesen üdvözöl. Elképzelheted az emberek megjelenésében, hogy csodálkoznak. A küldeményt megkaptam épségben, és jól tetted, mert ebben a borzasztó melegben télükabátban két napig kellett járkálnom. Addig egy rendes házba be sem léphettem. A pénzküldeményekről már teljesen rendben vagyok. Csak sajnós az az igazság, hogy Tóni április óta egy fillért sem küldött. A feliratot az oltárképre, e miatt Mayer festőt nem kell zaklatnod, mert ezt bárki más megcsinálhatja még a legügyetlenebb is. Egyébként remélem, hogy addig látjuk egymást. Ó! Mindenható Isten ne késleltessd a számomra oly kimondhatatlanul édes pillanatot. Rendkívül aggodalommal értesültem jó anyánk betegségéről. Épp annyira örvendetes számomra, hogy a nekünk oly drága egészségi állapota javult. Nem fogom elmulasztani, hogy ehhez Isten segítségét kérjem. Egyébként kézcsókom küldöm neki. Papának, Minának és mindnek szívélyes üdvözlöt. Te elképzelheted, hogy egy héthónapos fogás után nekem a világ egészen ujnak tűnik. Egészségemet meglehetősen megtartottam, csak egy gyengeség a szememben, mely hosszú nélkülözése a teljes fénynek a következménye, de ez el fog mulni, ahogy a szem újra hozzászokik. Azt is tanácsolták, hogy tubákoljak meg is teszem és valódi könnyítés. Szándékomban van egyébként vagy Dr. Balassa vagy a hires szemész Dr. Lippayhoz menni, hogy szememet megvizsgálja. Ezeket leszámítva, teljesen egészséges vagyok. Periodikusan kereszt-fájdalmaim vannak és hóhullámaim vannak, váltakozva altesti bántalmakkal, ezek azonban csak átmenetiek. Irj hamarosan méhghozzá a következő címre:

Most

Hochstrasse Nr. 17. Zitterbarth ház (Arany J. utca.) 3. em. 16. ajtó. Pesth.

Sulykold Jeske fejébe, hogy ő a Deseő ur általi megrendelést a leglelkismeretesebben, végezze el és a keretet szépen készitse el. Ahogy mondtam még a mai dátummal írok Deseő urnak. A Jóságos Isten

adja, hogy kívánt eredménnyel. Én minden megteszek annak értelmében, hogy ezt elérjem. Ird meg, hogy érzed magad, de részletesen, az az a Te személyedet illetően, a kívánság nem lehet számodra feltűnő, egy férfitől az én koromban, aki az ő oly szeretetre méltó feleségét, oly hosszú időre nélkülözte. Mit csinálnak a mi drága gyerekeink? Kérlek vigyázz rájuk, óvd a naptól és hacsak lehetséges sokat menj a szabad levegőre. Itt nincs semmi újság kivéve; hogy egy drágaság uralkodik, ami hallhatatlan, annyira, hogy meg vagyok győződve Bécsben minden fél oly olcsó.

Téged az én kimondhatatlan szerelmem érzésével lélekben ölelve és csókolva, maradok a te örökké hű szerető férjed.

Pista

A „Lantjátékos nő” az egyetlen, amit legszívesebben meg tartanék. Egyedül, ha Deseő ur, ha vevő lenne, jó árért ezt a képet is add el. De jó árért, nem elkotyavetyélve.

Pá édes Poldim.

Szále Leopoldine – férjéhez

1854. június 23. Bécs

Drága Pistám!

Tegnap volt az első boldog pillanat 7 teljes hónap után, amiben részem volt. És ez a leveled olvasása volt. Hogy az egész leveled igaz lesz-e, erről a jövőben fogok meggyőződni. A mult az ellenkezőjét bizonyította. –

Istennek hála, hogy az én könyörgésemet meghallgatta, bár csak azt is meghallgatná, hogy rövidesen a gyermekeidhez jössz és örülnél nekik, mert bennem kevesebb öröömöd lesz, belőlem egy öreg 60 éves matróna lett belőlem, aki az életben már semmire sem alkalmas azonkívül, hogy gyermekeinknek egy jó anyja legyen, minden más elmúlt és nem tér vissza soha többé.

Igyekez, hogy mielőbb megkapd az engedélyt, hogy Bécsbe jöhess. Járd a bíróságot, mert különben el vagy felejtve, és úgy ki tudja meddig ülhetsz ott, míg én itt Bécsben a gyerekekkel kétségben gyöttrődök itt inkább jutsz keresethez mint ott, csak itt lettél volna mikor a Császári vőlegény meg-nősült, sok munkád lehetett volna, hallottam, hogy ebben az időben nagyon sok megrendelés volt. Talán most, ha a Császár Pestre jön, akkor is úgy lesz a Császár és a Császárné portréjával amit majd mindenki akar mint itt Bécsben. Akkor talán munkát kapsz Te is! Igyekez, ahogy csak tudsz valamit keresni. Az én egész pénzem még 10.-Ft. Ebből kellene 4 személynek még kitudja meddig élni és július 25-én 40.-Ft lakbért fizetni a háziurnak, különben megint csinál egy jelenetet. Ha erre az időre Bécsben vagy, úgy felmondunk. Mert ebből a házból ki kell mennem, különböző okok miatt, különösen a rossz szomszédság miatt, akik úgy örülnek a mi szerencsétlenségünknek. A Te leveled, bármilyen szépen volt megfogalmazva későn érkezett, Deseő már június 20-án elutazott. 3 hétig kellett volna még Bécsben maradnia, az ő üzleteit oly gyorsan kellett lebonyolítania, hogy oly gyorsan elutazott, talán még Pesten van a Kálmánnal. Vele jött ide és utazott vissza is. Ha hallgattál volna rám és hozzá fordultál volna, biztos nem lett volna eredménytelen. Egyedül a te fejed nem tartotta ezt helyesnek. Ha Isten fia vagy akkor segíts magadon és gyermekeiden, mert én nem tudok segíteni, ha csak magamat el nem adom, és ez mégsem fog Neked tetszeni.

Nézz utánna Pesten, talán meglátsz egyet az urak közül, úgy könyörögj a jóindulatukért. Kálmánnal nem tudom mi történt, úgy tünik nincs már jóindulattal irántunk mikor itt a te távolléted alatt nem érdeklődött irántad egyszersem, sem irántunk, ami nekem nagyon fáj. Drága Pista ez a szerencsétlenség sok mindenre vezetett, tanítványaidat mind elvesztetted, kivéve Péterfit, ő leirhatatlan türelmetlenséggel vár Rád, gyakran jön és érdeklődik, hogy már itthon vagy-e. Látszik, hogy égeti a mohóság, hogy jöhessen tanulni tőled.

Hogy Tóni nem küldött többet az a haragos Mimitől ered, hidd el nekem. Mégis írj a Tóninak csak ne mond meg, hogy Te tudtad, hogy ő pénzt küldött, csak azt mond, hogy most hallottad tő-

lem, hogy ő segített téged, köszönd meg neki nemes cselekedetét bizony ő a legnemesebb a Ti családotokban, Isten jutalmazza meg érte. Ezen napokban az aranyozó Jeski Pestre utazik. Akkor vele küldök neked egy kalapot, két előinget, négy gallért, egy fekete atlasz nyakkendő és a pléhskatulya 22 hólyag festékkal, ami benne található, 3 üvegecskét és 22 ecsetet is. A spaklit és olajkapszulát és több festékrongyot.

Drága Pista! szeretnék széppé tenni és mindent lekiüldök, hogy ott hódításokat érijél el bizonyos személyeknél, Köszöntsd nevemben drága barátnőmet Medvént és Medvét is és az ő testvérét Linit.

A te drága gyerekeid és a TE öreg feleséged csókolnak szeretettel és várják a legnagyobb türelmetlenséggel a pillanatot, mikor karjainkban lehetsz.

Leopoldine.

Mi kis Marink három napja nincs jól, ez nagy bánatot okoz nekem. Írj újra hamarosan, de még jobb lenne, ha személyesen jönnél.

Szále Leopoldine – férjéhez

1854. június 27.

Legdrágább jó Pista!

Ebben a pillanatban kaptam meg szerelmes szavakban oly gazdag szép leveledet, – *Csak sajnos hogy nem igaz.* – Mégis teljesíteni akarom kívánságodat és rögtön megválaszolni, az amit előző leveleimben írtam, nem mondtam vele sokat, és az talán neked fájdalmat okozott, de ez nem volt szándékos tőlem, és az ami személyemet illeti, még keveset írtam le. Te magad is meggyőződsz, majd, hogy én milyen szánalomra méltóan nézek ki. Ne bánkódj, hogy olyan ronda feleséged van, helyette van két szép gyereked és különösen szép lányod és egy nagyon okos gyermek. Akik minden bánatért, amit én okozok kárpótolni fognak.

Amit neked Deseő mondott az csak egy hizelgés volt mert nem akart megbántani. A megbízást Jeskinek átadtam, ő nem fog Pestre utazni, mert a Császár csak a későbbi években fogja Magyarországot meglátogatni, így következképpen még a színeket sem tudom elküldeni, még kevésbé téged kiöltöztetni. Én mindent Bécsre fogok megtakarítani. Nekem tanácsolták, hogy írjak neked, te jelentkezél Albrecht főhercegnél, hogy korábban elhagyjad Pestet. Add elő, hogy családod van és ott nincs kereseted, egy beteges feleség, a te minden kereseted csak Bécsben van sehol máshol és Te ott épp ugy felügyelet alatt vagy, mint Pesten. Kérlek, és Te megfogod látni, hogy lesz eredménye. Mindent meg kell ragadni, hogy az ember a célját elérje. Mi is itt épp eleget tettünk. Épp most volt itt nálam az aranyozó Gunstel, és érdeklődött felőled, neki egy munkát kellene Magyarországon elvállalni, Templomi aranyozás és a Püspök kérdezte tőle, nem tud-e egy festőt. Így aztán mondta ő tud egyet és így jött hozzád, hogy veled beszéljen, kérte hogy ezt írjam meg neked, hogy ha tudsz, ugy gyere hamarosan Bécsbe, azt mondtam neki, hogy legkésőbb 14 nap múlva Bécsben leszel.

Igyekezz az Isten szerelmére kérlek ezt keresd túl vinni. Már sokan voltak hasonló helyzetben és elintézték, mért nem teszed Te ezt. Ne várj arra, hogy az engedélyt a lakásra hozzák, akkor elfelejtenek és ki tudja meddig várhatsz rá!

Csak gondoldj arra, hogy fogunk mi most magunkon segíteni, ha én így mindere gondolok, elvesztem minden életkedvemet, csak szeretnék elszaladni. Ah, Istenem, miért kellett ennek így ránk jönni. Te azt írod a tanulódat mind vissza kapod. Én azt mondom Neked ők már mind nagy mesterek lettek, nincsen már Rád szükségük. A szüleim és Mina szivből csókolnak, az egész Medve családot különösen az asszonyt szeretettel csókolom a gyerekekkel együtt, mily szivesen látnám egyszer, jön egyszer hozzám Bécsbe, van gyereke? – Ah, tudnád a te szép fiatal feleséged, hogy vágyakozik utánad, mégegyszer ugy szeretnél, gyere csak hamar Bécsbe gyerekeidet meg sem fogod ismerni. Emi már nem ismer csak a nevet apa, ő kiállt mindennap, Apa hoz valamit Pestről, kell valamit hoznod

A téged örökké szerető

Leopoldine.

1857. március 21. Pozsony

Kedves Őcsém!

Vevén leveledet válaszolok. Az irás sora rajtad volt, mert gondolom 2 éve azt irtad, hogy szállásodat változtatván, hol lakásodat közölni fogod, de azóta nem irtál. – Valamint te, ugy tudakozódtak rád nézve Lajos – és Péter kiknek mit sem mondhattam. Itt a hanyagság nagyobb nálad, mint amazoknál miután tőled kell kimenni a levelezés fonalának, sőt Péterre nézve annál inkább mert ő és felesége némi festmények iránt kérenél meg, mire nézve te egyáltalában nem figyelmeztél. Így panaszlák. Pedig ha ugy jársz el, hogy költségeidre előlegezést kértél volna, ez hasznot is hajthatott. Lajos Losonczon él mindég, házát elláthatja, ámbár az ügyvédség elnyerésében mind eddig sikertelen volt fáradtsága. Azonban tán most sikerül. Péter él mint eddig bőségben – de ugy gondolom, hogy házas élete több pénzébe kerül. A mi engemet illet sajnáltam, hogy ama dicséretet mit reméljek – de kérdés dicséret vágyból é vagy hibáztatásból inkább – á Ston – tanaiból rám mértek, meg sem érdemelhetem. Mert ha azt megérdemleném a nagy ember nevét is, minőket a „Ston” nevelt és egyedül nevelni képes. Azonban ha ezen mostani fősvénység idejében ahol haszonlesés dicséretes elv és munkálkodás, a keserv vagy elcsüggedésnek helye nem engedni képes, valék, bizonyosan csak ama részelykednek tulajdonítható mélylet ama fenséges bölcsék elveiből magamba vettem. Szeretném tudni kik azok akik neked engemet ugy osztályoztak?

Hogy Udvardi munkáiddal elégtelen vagy, annak örvendek, de az Aradi uttal valaha hogy fel – mert ugy látszik mintha mindig oda néznél és mégis soha sem mennél. Ha így mutatkozik egy körülmény, fel kell a képzelettel hagyni mert csalfény. Tapasztalhattad is már, hogy haszon – mindig más-honnan jó mint á honnan váratik.

Á pesti mükiállításkor lestem nevedet, de nem találtam, á mit sajnosan is vettem gondolván, hogy oda mit sem küldtél. Azonban elég, hogy küldtél. Á nem jutalmazás á jobbák sorsa. Ez mindenütt ugy van. Tán ha 50 év mulva valahol rá akadnak festményedre majd megdicsérik. Így voltak azzal legnagyobb részt a sok remek festők is. Á középszerűségek egyszermind kérkedők is „Procaces lingua” („tolakodók nyelve”) és minthogy több tudatlan van mint értelmes, következik, hogy a bíráló tömeg könnyen hibára tolatik. Most pedig minden metier. Mennyi lármát csinál például a párisi Vernet. Én ezt nem festése után, mit nem láttam, de észtanilag mire sem becstülhetem. Mert nem hihetem, hogy fabrikális eljárás nélkül képes lehessen annyi és oly nagy darabokat készíteni. Ha pedig ő csak mint szabó – szab, más pedig az ecsetet vezényli. – remek mü egyáltalában nem lehet. Azonfelül ő az erény eltapodását is festi a tapodó számára ha valaki megrendelné, és megfizetné – akkor pedig remek nem lehet. Előttem csak „barbouillent” (mázoló). Azon tehát ne akadj fel, hogy munkád nem talált jutalmat, de igyekezz még jobbakat állítani elő nyugodt szorgalommal, á mi nem azt jelenti, hogy gondolatlansággal – de azt hogy harag nélkül és haszon nélkülözés miatt dolgozz. Senkinek sincs oly nagy szüksége a philosophiára mint á művésznek, ha ezt á nevet meg akarja érdemelni.

Ámi kérésedet illeti: nem teljesíthetném, mert vékonyabb á tárcza mint sem megengedné. Javát szent Mihálykor fizettem ki ama 25.-Ft-ot is mit egykor Popovicsnál utalványoztam Neked. Jó, hogy á kamatokat nem kérték. Hanem írjál Péternek – azonban itt kevésé disgraciába vagy Juli sógornőmnél, hogy kívánságait mellőzted, és csakugyan elmulasztottad azt á mit haszon miatt furfangság nélkül könnyen elérhettél magadnak.

Bécsben nincsen dolgom csak itt legyen. Azonban ha alkalom adódna és felmennék minden esetre meglátogatlak. Lajos tán hamarébb lesz veled mert recurzusa miatt alkalmasint fel fog jönni. Viktor fia a (...) Semináriumba Tán vagy Pest vagy Bécsbe á Pázmániumba fog küldetni. Igen megnőtt oly magas, ha nem magasabb mint én. Taval meglátogatott irt midőn Esztergomba á templomszentelésen járt. Valamint sok jó könyvekkel s egyéb mással. – így főleg irányadólag képzeltem ötet, s alkalmasint más ember válik belőle mint különben á kereplő féle formulák után vált volna.

Nődet tisztetem maradok őszinte bátyád

Antal

Szále István – Szále Lajoshoz

1857. aug. 24.

Nincs eleje!

? fogva. Azért kérlek is miután már szives voltál é tekintetben intézkedni: ne hadd ez ügyet nyugodni, főleg miután Prélyi Ur maga is olly Kegyes vala é tekintetben ajánlkozni.

Bécsben együttlétünket illetőleg nagyon sajnáltam, hogy mindjárt elutazástok után á leggyönyörűbb darabokat adák a színházakban és á mi á legnevezetesebb volt, hogy Dawidson Európa legnagyobb dramatikusai egyike egy pár hétig csupa Schakespeare darabok főszerepeit adá: – ez egy rendkívüli színész tünemény! Roppantul sajnálom, hogy nem láthatád. – Á képtárakat nem igen látogathatám az óta kivévén Lichtensteint á hol munkám volt, á többek közt ott másoltam ama szép lantosnét Cavaraggio-tól, melyre bizonyosan emlékezni fogsz mert különösen figyelmeztettek reá, – élet – nagyságu kép bájoló. –

Helyzetem jelentékesége mellett kénytelen vagyok ön magamról is egy pár szót szólni: e pillanatban midőn jelen soraimat írom á legszajgóbb fájdalom fogja el szívemet szegény nóm halálos ágyán fekszik. – Á mint akkor is, hogy itt voltatok gyanítám úgy csakugyan tellyesedett is gyanum, nyavalyája olly pusztító tüdővészbe ment át, hogy minden percbeni elhunytát várhatjuk. Képzeltelhet helyzetemet 3 elárvult gyermekeimmel! –

Egy kis fia született 3 hét előtt ki egyéb iránt á világra magával hozván annya baját 8 nap előtt meghalt. – s á mint látod nálam á könnyeknek nincs vége. –

Bocsájd – meg hogy illy szomorúakkal untatlak s boldog életedet s körülményeidet háborgatom: de most láthatod mi háládatlan egy illy szerencsétlenség fiától leveleket kapni, – és hogy ezek nem igen kívánatosak.

És ismét visszajöve az arc képekre, ha az enyimre nézel tán mindent megmond: – á tiéd egy viruló rózsza az élet örömeitől ápolva. minő Contrast! –

Hogy á prosa prosájára is áttérjek ime egy

Contó A Te arcképed aranyrámája	18 Ft.
Az enyémé aranyrámája	9 Ft.
Elpakolási költség	3 Ft.

Az én pofámra ugyan nem mondottad, hogy csináltassak: – de ezt mint magában értődöt véltem magyarázni, annál inkább mert soraidban nyilatkozál, hogy ott kapni nem lehet, amugy pedig föl sem állithattad volna, á rámának á mint észreveended hátulról egy kinyitható rámácskája van mely támaszul szolgál ha asztralra akarod állítani. –

Á képek minősége itt sokaknak nagyon tetszett á tiédet Po. Veroneseosnak az enyémben valamit találtak Rembrand-ból – ki tudja néked, hogy fognak tetszeni? az ottani bírák mint Freyseissen Gyula s ki tudja kik, hogy mit fognak mondani kíváncsi vagyok, ha tetszeni fog nem mondhatják meg okát miért, ha pedig nem leend inyökre, akkor sem, – s illyen á tudatlan világ bírálata.

Pétert csókolom tisztelem, kívánok neki minden kigondolható szerencsét, irigylendő természet fia!

Tónival most eleven Correspondentiában vagyok szerencsétlenségemben leirhatatlan jó és megnyugtató hatással bírnak szavai, hála nékie érettök. –

Á bu á gondok tömbkelegébe merülve, mi tervet tegyek jövendőmre, vagy mit tegyek á gyászos jelennel nem mondhatom, az ember á sors labdája á mulandóság martalékja. –

Fogadjátok á haldokló bucsuját ez ugyan félig á szenvedő deliriumába van mondvá de fogadjátok mint sziveset mert szívből jön.

Isten véletek csókol mindnyájatokat

István

Bécs Aug. 24-ikén 1857.
lakásom: Weiden Mittersteig
622. 2-ik Emelet 11 szám.

Szále Antal – Szále Istvánhoz

1857. szept. 2. Pozsony.

Kedves Öcsém!

Az arcképeket még az nap mint vettem aug. 29-én elküldtem Munkácsra a postakocsival s azt ma – mert 4 nap alatt oda ér – Péter alkalmasint kézhez is veszi. Fájdalmába némileg vissza fogja ejteni. – mert elevenné teendi ötet. Őcse ezzel az arcképpel valóban kitüntetted magadat – oly hű rajz, és oly gyöngéd még is erőteljes alak képirata – neki.

Streibiz Kunsthandlérnak – á kitől a kiegészítő gyászhirot kaptam meg nézte, és nagyon dicsérte. Ő azt gondolja, hogy Than á kinek az 1000.-Ft jutalom adatott – protectio által tétethetett elődbe. Jövőre valamely genre – és egy tájkép van kitűzve. Ez utóbbiakkal tán kár nem annyira farsztani á művészetek mint á historiai művészetet hátráltatni á mennyiben nekik kenyér kosara fennebb függesztetik, mert tájképfestés bár mi művészi is soha sem állhat egy lineán á historiai művészettel mint-hogy az ember á teremtés legfőbbike. A genreképek ismét csak apró minden naposságokat ábrázolnak. Itéletem szerint tehát á honi művészek serkentésére évenként meg kellene maradni a historiai feladatoknak ahol erény erély – és szenvedelmek fejtetnek ki egyszer s mindé nagy és kedves emléküi az utókornak.

Lajostól végre is egy üres levél érkezett, á hol kis hangon a 2700.- Ft. forgópénzt semmivé tették 7000,- f várandóságával, jól megdorgálnám a fiut, hogy összekavart, és főleg azt a fájdalmat okozta, hogy irántad valóságos lehetlenségbe hozott. Csak néhány forintokkal is készségemet mutatni. Itt némelly visszatérő gazdag ösmerős is mindjárt azt kérdezte tudsz e pénzt valahol. Másikat jobb várandóságban én aknáztam ki jóval elébb – és ott is szerencse, hogy az volt mert Lajos küldeménye volt á fundus – másnál tehát már jó jártam volna. A parasztok is á sok örömnapok alatt mindenről megfelejtkeztek. Popovitsné nem adott pénzt, hogy ne legyen kétes az értelem – így nincs más teni mint várni 4–5 napot várni á Péter levelére, mi bizonyos elérkezend, mert még 28-án irtam neki, hogy küldje meg á számítás szerint á pénzt hozzám. Lessük tehát – rögtön kezedenél lesz nálam meg sem melegsik. – Mindennap várható vagyok, mert még á Felsőg vissza tér be akarnám magamat mutatni á Justizminisztériumnál., ámbár á hol á fekete könyvekből ítélnek, ott nagyon feleslegesek az illy hajlongások.

Fogjuk fel már á Bukaresti eszmét. Ezt mozgásba hoznám – de elébb szükséges, hogy el volnál é határozva. Ott Evangelius magyaregyház is van – Koós á pap tehát oly idegen nem volnál. Az élet is olcsóbb mint azt Mesterházy gőzhajózási tisztviselőtől hallottam. Itt arany-ezüsttel fizetnek. Beszéljünk tehát erről.

Minden jókat őszinte bátyád

Tóni

Szále Antal – Szále Istvánhoz

1858. augusztus 29.

Kedves Öcsém!

Melléklet 25 FT-ot M Bartakovics Kamarás és Főtörvény széki ülnök úrtól á Markusovszkynál 200- Ft-ért megvett képre. Ugyanis M. ügyvéd nem lévén otthon az Őcse á Doktor mondá eladónak és ők azt ott megvettnek nyilváníták de á pénzt nem akará á bátya eljövetele előtt átvenni. Egyéb-iránt ugy maradtak, hogy még á kép firnacoltassék és ráma is készüljön de külön számítással legalább gondolom. E végett á képet Pestről hozasad el Bécsbe, firnaizold és csiszoltass rámat proportio-nate mint illik aztán onnan ide küldöd és á 175 Ft. cum amessonis ki fog fizettetni. E végett én jó-nak tartottam foglalót kérni amit szivesen adott is. Főbbire B. ur fel fog Bécsbe menni és nálád á képeket megnézni. Még akar ehhez proportio-natus nagyságát venni. Ajánlottalak neki, én omni

genere, és minthogy ő házat vett itt mert Posonyi Urbéri főtörvényszéknél leend – nála jó kereseted lesz. – Innen látod, hogy a desperatiok haszontalanok. Ebben csak a gondviselés működött. Mert M-hez amugy vetődtek Pesten. Pulszky és Bartakovics ur a szerencse az, hogy mind a kettő nekem nagyon jó emberem és én nekik. Szóval erről többet. Dr. Marcibányi család rokona és teljhatalmazottja. Ezen urak után tán boldogulhatsz legalább élhetsz. –

Akár tehát Bécsbe maradsz akár Aradra – ott Marcibányiéknak roppant jószágai vannak – akár ide akarnál jőni – liberum est, defundus lépni.

Az én urbéri ügyeim úgy kezdenek nyílani, hogy már most is 5. nagy helység megbizottja vagyok, és tovább még több szaporodik – minél fogva, biztosabb korba jöhetünk. – Így fejlenek a dolgok magoktól és azért az ember semmi kétségbe eséseknek ne adjon helyet. Most akár mit írna Péter öcse bátya azért nem fogunk rá neheztelni, de jószágosan lenni. Lajos is éppen olly desperate volt tavaly – neki is nyílt jóra. Dolgai Szirákon most egész jók. Engemet 5 év alatt senki sem támogatott, se nem vigasztalt – de nem is vártam senkitől, egyéb magamban keresve az erőt, egyet sem szuszszantam pedig tavaly júliustól kemény körülmények környeztek, ha megjedtem volna tőlök vagy a jövőndőt desperate nézem másféle caraxter pisztolyt ragadott volna. J. i. áki ollyat kezd amit nem ért vagy az indok nem tiszta – a bölcsesség elvei – orvosolják az elmét, elűzik a félelmeket eltávolítják a haszontalan aggodalmakat.

Nődet tisztelem. Az órája is biztosabban verhet.
maradok őszinte bátyád

Antal

1 kétségbeesés, 2 szabadságában áll dönteni ... Ur különben pedig csak valóságos kapitálisod jöjjön meg ha úgy helyezed magad talán meg- venné. Ezt azért gondolom, hogy ma kérdezte. Mit fogsz vagy csinálni. Röviden feleltem: Kijádsza.

Maradok őszinte bátyád

Antal

Hátul ceruzával:
Vostvi Gyula Arad
Szalbek ház nap utca.

